

MKR-sak 15/99: LEUENBERG-KONKORDIEN (KM-SAK)

Saksbehandler: Stephanie Dietrich

Saksordfører: Thor Strandenæs

Sakspapirer: -Utkast til KM-dokument
-Rapport fra "Nordisk arbeidskonsultasjon om de nordiske folkekirkenes forhold til Leuenberg-kirkefelleskapet i lys av kompatibilitetsspørsmålet", Oslo, 12.-14.2.99
-"Leuenberg-konkordien" (svensk oversettelse): "Konkordi mellan reformatoriska kyrkor i Europa"

Bakgrunn:

Leuenberg-konkordien fra 1973 er et dokument som skal bidra til å avklare splittelsen mellom de reformerte og lutherske kirkene i Europa. Nesten 100 kirker i Europa har underskrevet konkordien og på denne måten skapt grunnlaget for alter- og prekestolfelleskap mellom kirkene som undertegner konkordien.

Dokumentet har vært på omfattende høringsrunder i Den norske kirke på 70-tallet. Den gang konkluderte man med at konkordien ga et tilstrekkelig grunnlag for alter- og prekestolfelleskap, og at man ikke hadde noe omfattende innholdsmessig kritikk. Når man allikevel ikke undertegnet dokumentet på 70-tallet, skjedde det med følgende argumentasjon:

-Det fantes ikke kirkerettslige strukturer på den tiden. Før Kirkemøtetes etablering måtte tilsvarende avgjørelser tas av departementet, og det ønsket man ikke.

-Man ønsket en felles nordisk fremgangsmåte. Dette var ikke mulig på det daværende tidspunkt.

-I og med at det ikke finnes reformerte kirker i Norge anså man ikke en undertegnelse av konkordien som særlig presserende.

-Ved senere forespørsel fra Leuenbergeksekutivkomiteen om en undertegning fra Den norske kirke henviste man til, at Den norske kirke på det daværende tidspunkt var så opptatt med samtalene med de anglikanske kirkene, at man ikke hadde tid til en fornyet vurdering.

Teologisk Nemnd, Mellomkirkelig Råd og Bispemøtet har i 1997/98 tatt opp spørsmålet om en eventuell undertegning av Leuenberg-konkordien på nytt og gått inn for at det siktes mot en undertegning av konkordien. I tillegg gikk man inn for at det skulle utformes et protokollat/en signaturforklaring som skulle presisere Den norske kirkes vurdering av konkordien og Leuenberg-kirkefelleskapet i lys av vår økumeniske stilling i dag.

[Faint, illegible text covering the majority of the page, likely bleed-through from the reverse side.]

Saken skal behandles på Kirkemøtet 1999.

Bjørn Sandvik har sagt seg villig til å utarbeide en norsk oversettelse av konkordieteksten som vil foreligge til Kirkemøtet.

Saksbehandlers forslag til saksframlegg på Kirkemøte og signaturforklaring er blitt behandlet i Teologisk Nemnd 19.3.99 og i Arbeidsutvalget for Teologisk Nemnd den 29.4.99.

Forslag til vedtak

1. MKR gir sin tilslutning til saksframlegget for Kirkemøtet med de merknader som har fremkommet i møtet.
2. MKR gir sin tilslutning til forslaget til signaturforklaringen med de merknader som har fremkommet i møtet.
3. Det reviderte saksframlegget/signaturforklaring oversendes til Bispemøtetes Arbeidsutvalg og Kirkerådet.

**Leuenberg-konkordien -
Den norske kirkes underskriving av Leuenberg-konkordien
og forslag til signaturforklaring**

Saksbehandler: Stephanie Dietrich, Mellomkirkelig Råd

Innhold

1 Saksfremstilling

1.1 Leuenberg-konkordien (LK) og Leuenberg kirkefelleskap (LKF): Kort presentasjon av saken

1.2 Forhistorien

- 1.2.1 Leuenberg-konkordiens forhistorie og teologiske hovedtrekk
  - 1.2.1 a Reformasjonstidens «indreprotestantiske» lærestridigheter som bakgrunnen for utviklingen frem mot Leuenberg-konkordien
  - 1.2.1 b Teologiske hovedmomenter i LK
    - b1 Dialogens utvikling fram mot Leuenberg-konkordien
    - b2 Leuenberg-konkordien: En teologisk gjennomgang
  - 1.2.1 c Konkordiens praktiske følger for forholdet mellom kirkene

1.3 Den norske kirken og Leuenberg-konkordien

- 1.3.1 Den norske kirkes engasjement i prosessen og vurderingen av Leuenberg-konkordien
- 1.3.2 Vurderingen av Leuenberg-konkordien i lys av de andre økumeniske avtalene som Dnk har inngått
  - 1.3.2 a Porvooavtalen
  - 1.3.2 b Nådens fellesskap

1.4 Leuenberg kirkefelleskap - fellesskapet av signaturkirkene

- 1.4.1 Forhistorien
- 1.4.2 Teologisk utvikling
  - 1.4.2 a Kirkedokumentet: «Jesu Kristi Kirke - Det reformatoriske bidrag til den økumeniske dialog om Kirkens enhed»
  - 1.4.2 b Sakramentsdokumentene: «Om lære og praksis vedrørende nattverden» og «Om lære og praksis vedrørende dåpen»
    - b.1 Nattverdsdokumentet
    - b.2 Dåpsdokumentet

1.5 Den norske kirkes forhold til Leuenberg-kirkefelleskapet: Prosessen frem til nå - vurderinger i de ansvarlige organene i Den norske kirke

1.6 De nordiske folkekirkenes forhold til Leuenberg-konkordien og Leuenberg-kirkefelleskapet

- 1.6.1 Den svenske kirken
- 1.6.2 Den finske evangelisk-lutherske kirken
- 1.6.3 Den danske folkekirke

2 Konklusjon - Hvorfor undertegne nå?

3 Signaturforklaringen

the 1990s, the number of people in the world who are under 15 years of age is expected to increase from 1.1 billion to 1.5 billion.

There are a number of reasons why the world's population is growing so rapidly. One of the main reasons is that the number of children born to each woman has increased. This is due to a number of factors, including improved medical care, better nutrition, and a higher birth rate.

Another reason why the world's population is growing so rapidly is that the number of people who are surviving into old age has increased. This is due to a number of factors, including improved medical care, better nutrition, and a higher life expectancy.

There are a number of other reasons why the world's population is growing so rapidly. One of the main reasons is that the number of people who are migrating to other parts of the world has increased. This is due to a number of factors, including economic opportunities, political instability, and environmental factors.

There are a number of other reasons why the world's population is growing so rapidly. One of the main reasons is that the number of people who are surviving into old age has increased. This is due to a number of factors, including improved medical care, better nutrition, and a higher life expectancy.

There are a number of other reasons why the world's population is growing so rapidly. One of the main reasons is that the number of people who are migrating to other parts of the world has increased. This is due to a number of factors, including economic opportunities, political instability, and environmental factors.

There are a number of other reasons why the world's population is growing so rapidly. One of the main reasons is that the number of people who are surviving into old age has increased. This is due to a number of factors, including improved medical care, better nutrition, and a higher life expectancy.

There are a number of other reasons why the world's population is growing so rapidly. One of the main reasons is that the number of people who are migrating to other parts of the world has increased. This is due to a number of factors, including economic opportunities, political instability, and environmental factors.

There are a number of other reasons why the world's population is growing so rapidly. One of the main reasons is that the number of people who are surviving into old age has increased. This is due to a number of factors, including improved medical care, better nutrition, and a higher life expectancy.

There are a number of other reasons why the world's population is growing so rapidly. One of the main reasons is that the number of people who are migrating to other parts of the world has increased. This is due to a number of factors, including economic opportunities, political instability, and environmental factors.

There are a number of other reasons why the world's population is growing so rapidly. One of the main reasons is that the number of people who are surviving into old age has increased. This is due to a number of factors, including improved medical care, better nutrition, and a higher life expectancy.

There are a number of other reasons why the world's population is growing so rapidly. One of the main reasons is that the number of people who are migrating to other parts of the world has increased. This is due to a number of factors, including economic opportunities, political instability, and environmental factors.

There are a number of other reasons why the world's population is growing so rapidly. One of the main reasons is that the number of people who are surviving into old age has increased. This is due to a number of factors, including improved medical care, better nutrition, and a higher life expectancy.

There are a number of other reasons why the world's population is growing so rapidly. One of the main reasons is that the number of people who are migrating to other parts of the world has increased. This is due to a number of factors, including economic opportunities, political instability, and environmental factors.

There are a number of other reasons why the world's population is growing so rapidly. One of the main reasons is that the number of people who are surviving into old age has increased. This is due to a number of factors, including improved medical care, better nutrition, and a higher life expectancy.

1 SAKSFREMSTILLING

1.1 Leuenberg-konkordien (LK) og Leuenberg kirkefelleskap (LKF):

Kort presentasjon av saken

I dagens Europa møter finner vi en rekke forskjellige protestantiske kirker. Alle har sitt utspring i reformasjonen, men bygger på forskjellige bekjennelsesskrifter. På tross av den felles reformatoriske arven, forblir kirkene atskilte. Både lutherske og reformerte kirker lever side om side, samtidig som man i dag har samarbeid mellom de fleste av disse kirkene og som inkluderer alter- og prekestolfelleskap.

Etter andre verdenskrig oppstod det et sterkt ønske om å *etablere kirkefelleskap mellom reformerte, lutherske og unerte kirker i Europa*. Spenningene og splittelsene under krigen var store og smertefulle og en følte et påtrengende behov for å avklare motsetningene som hadde fulgt med disse kirkene helt siden reformasjonstiden og til å *kunne stå sammen som kirker på basis av et felles bekjennelsesgrunnlag*.

Utviklingen fram mot Leuenberg-konkordien er ikke bare et resultat av teologiske samtaler, men det er også en hel rekke med ikke-teologiske faktorer som har spilt inn: Opplevelsene fra den annen verdenskrig og kirkekampen gjorde behovet for en konsolidering av de lutherske, unerte og reformerte kirker tydelig. Allerede i 1934 fikk denne konsolideringen sitt uttrykk i bekjennelsen fra Barmen og dens tolkning av hva som er det sentrale i evangeliet. Situasjonen i Europa og behovet for en avklaring i forhold til det rent praktiske samlivet mellom de forskjellige kirkesamfunn var også med som en grunnleggende motivasjon.

Det ble ført inngående læresamtaler over mange år med deltakere fra mange land, deriblant også Norge. Ulike stadier i denne prosessen førte så fram til at en i 1973 slutførte den såkalte *Leuenberg-konkordien* (LK). Den er et forholdsvis kortfattet og komprimert dokument som behandler de sentrale punktene i luthersk og reformert forståelse av evangeliet og sakramentene. Den konkluderer med at *hvor det læres og forkynnes i samsvar med denne konkordien, har ikke lærefordømmelsene fra reformasjonstiden gyldighet*.

Dokumentet sier at *kirkene som slutter seg til denne felles forståelse av sentrale punkter i evangeliet, tilbyr hverandre alter- og prekestolfelleskap*.

I dag er det tilnærmet 100 kirker som har skrevet under konkordien, deriblant alle de tyske kirkene innenfor Den Evangeliske Kirken i Tyskland (EKD), de lutherske kirkene i Frankrike, den irske presbyterianske kirken, Church of Scotland, de protestantiske kirkene i Nederland, Belgia, Sveits, Østerrike, Ungarn og Italia. Mange av disse kirkene har Den norske kirken tradisjonelt et nært forhold til og samarbeid med, slik som for eksempel Church of Scotland.

På tross av deltakelse fra de fleste nordiske lutherske kirkene i denne prosessen var det av forskjellige grunner ingen av disse kirkene som skrev under Leuenberg-konkordien, heller ikke Den norske kirke. På 70-tallet ble dette bl.a. begrunnet med at man ikke hadde kirkelige ordninger for å inngå slike avtaler, og at det heller ikke var et sentralt økumenisk spørsmål i Norden, hvor det knapt finnes reformerte kirker. Imidlertid fortsatte læresamtalene og det har i hele perioden alltid vært en representant fra de nordiske kirkene i eksekutivkomiteén for disse samtaler. Det som i utgangspunkt først og fremst var et forum for læresamtaler har i de senere år utviklet seg til et nærmere samarbeid innenfor rammen av det såkalte «*Leuenberg kirkefelleskap*» (LKF), («*Leuenberger Kirchengemeinschaft*»). Dette har skjedd ut fra konkordiens målsetning om størst mulig samordning i vitnesbyrd og tjeneste for verden (LK §29).

Noen av signaturkirkene, spesielt minoritetskirkene i Syd- og Østeuropa, ønsker at fellesskapet skal markere seg som protestantisk røst i Europa, eventuelt i form av en «protestantisk synode» for å styrke det protestantiske fellesskapet.

Denne konsolideringen av kirkefellesskapet etter generalforsamlingen i 1992 (Budapest) har gjort at flere har begynt å legge vekt på det arbeid som foregår. Noen av de nordiske kirkene har spurt hva det innebærer av forpliktelser å delta i en europeisk protestantisk organisasjon og hvilke teologiske standpunkter man eventuelt gir sin tilslutning til utover det som står i selve konkordieteksten.

I 1992 ble de nordiske kirker tilskrevet av eksekutivkomiteen og bedt om å ta opp spørsmålet på nytt, bl.a. med den begrunnelse at det var ønskelig at de "reformatoriske kirker i Europa" benyttet de nye muligheter til å utvikle sitt fellesskap i et forenet Europa. Det ble besvart at dette skulle drøftes i fellesskap i Norden og etter at arbeidet med Porvooavtalen var slutført. Derfor har Teologisk Nemnd under Mellomkirkelig Råd behandlet saken på nytt i 1997 og 1998, der man konkluderte med at den prinsipielle tilslutningen til konkordien er ønskelig og at man ønsker å utdype sitt syn gjennom en signaturforklaring som følger med selve undertegnelsen.

Følgende argumenter blir trukket frem når det argumenteres for Den norske kirkes undertegning av LK:

- Omfattende høringsrunder i Den norske kirke har bekreftet at LK gir en tilstrekkelig avklaring på lærestridighetene mellom kirkene, og at det er en grunnleggende enighet om evangeliets forkynnelse og sakramentenes forvaltning, som er i samsvar med vår kirkes bekjennelse slik det kommer til uttrykk i Confessio Augustana VII.. Denne avklaringen kan danne grunnlag for alter- og prekestolfellesskap og et ordnet økumenisk forhold mellom våre kirker.
- Den norske kirke har i dag, i motsetning til på 70-tallet, kirkerettslige strukturer som kan vedta en slik undertegning.
- Det er i samsvar med Den norske kirkes økumeniske målsetninger å arbeide videre for å etablere forpliktende og egnete former for virkeliggjørelsen av fellesskap mellom europeiske kirker. Ut fra de vurderingene som har kommet frem i de sentrale instanser i vår kirke vil Leuenberg-konkordien være kompatibel med de andre forpliktende avtaler som Den norske kirke har inngått, slik som Porvooavtalen og avtalen med Metodistkirken i Norge.
- En undertegning av Leuenberg-konkordien innebærer ikke at vi opphever vår egen bekjennelse. Den vil være en viktig presisering av Den norske kirkes økumeniske engasjement og profil.
- En undertegning av konkordien vil realisere en felles målsetning i Det lutherske verdensforbund om å videreutvikle forholdet både til de anglikanske kirkene og til kirkene som tilhører den reformerte tradisjon. Kontakten med signaturkirkene i Leuenberg-kirkefellesskapet krever at Den norske kirke tar stilling til hvordan forholdet skal utvikle seg og hvilken basis det skal bygges på. Fellesskapet med kirkene i Europa kan føre til en gjensidig berikelse i et bredere protestantisk økumenisk fellesskap.

Når det her skal redegjøres for bakgrunnen til at en underskrift av LK fra Den norske kirkes side nå skal vurderes igjen, må det både tas hensyn til *konkordien* med bakgrunnen for dens tilblivelse og dens teologiske karakter og Den norske kirkes vurdering av selve konkordien. I tillegg er det nødvendig å redegjøre for *utviklingen siden 1973* og de teologiske vurderingene som er avgjørende for en eventuell tilslutning til LK og LKF. Dessuten vil det være nødvendig å vurdere dette i forhold til de øvrige

økumeniske avtaler Den norske kirke har inngått, ikke minst avtalen med de anglikanske kirkene (Porvoo-avtalen).

Behovet for å få et ordnet økumenisk forhold til disse kirkene er hovedgrunnen til at man, på grunnlag av en fornyet vurdering i Teologisk Nemd i 1997/1998 og med en anbefaling fra Bispemøtet og Mellomkirkelig Råd nå vurderer å skrive under konkordien som basis for alter- og prekestolfellesskap. Det vil også legge grunn for en aktiv og kritisk deltakelse i Leuenberg kirkefellesskapet.

En grunnleggende anerkjennelse av avklaringene av de dogmatiske stridighetene slik den foreligger i LK og slik den ble presisert av kirkene i de påfølgende dokumenter skal synliggjøres gjennom en *undertegnelse av konkordien*. En tydeliggjøring av den økumeniske forpliktelsen Dnk har overfor andre kirker og en del kritiske merknader i forhold til trekk ved Leuenberg kirkefellesskapet kan synliggjøres gjennom en *signaturforklaring* som kan følge med selve undertegningen av konkordien.

1.2 Forhistorien

1.2.1 Leuenberg-konkordiens forhistorie og teologiske hovedtrekk

1.2.1 a Reformasjonstidens «indreprotestantiske» lærestridigheter som bakgrunnen for utviklingen frem mot Leuenberg-konkordien

«Calvin er en meget lærd mann, men når det gjelder sakramentene tar han feil.» (Martin Luther, *WA TR* 5,6050). Denne bordtalen som Luther holdt i 1540, gir uttrykk for både anerkjennelse og bekymring. Luther gikk mot de partiene i den reformatoriske fløyen som setter spørsmålsteget ved at Kristus virkelig er tilstede (Kristi realpresens) i brød og vin under nattverden, Calvin og særlig Zwingli med hans etterfølgere. Der vender man seg mot tanken om at Kristus er tilstede legemlig i nattverdens elementer: Kristus er i himmelen, og brød og vin er bare tegn på fellesskapet med Kristus. Dermed avvises både den romersk-katolske læren om at det skjer en reell forvandling av elementene (transsubstansiasjonslæren) og den lutherske læren om at Kristus er tilstede i elementene under nattverdfeiringen. Lutheranerne gikk ut fra at Calvin og Zwingli hadde den samme forståelsen av nattverden. Dette var bare delvis riktig: Calvin holdt også fast ved at Kristus må lokaliseres i himmelen, men understreket, som lutheranerne, at det skjer et reelt møte mellom den troende og Kristus i nattverden gjennom Den Hellige Ånds virke. Men Calvin avviste, at en som ikke tror, mottar Kristi legeme under nattverden. (Johannes Calvin, *Institution chrétienne*, IV, 17,10.)

Det er nettopp debatten rundt *Kristi nærvær i nattverden* som var det største stridspunktet mellom den lutherske og den reformerte læren. Striden dreier seg ikke bare om nattverdsforståelsen i og for seg, men også læren om Kristus: Både Zwingli og Calvin la stor vekt på forskjellen mellom Kristi guddommelige og menneskelige natur. Det var bare den guddommelige som kunne være tilstede under nattverden.

Luther derimot la vekt nettopp på *sammenhengen mellom de to naturer*. Luther gjorde tydelig at det var viktig å fastholde nettopp dette for å unngå å falle tilbake til tidligere utsagn om Kristus, der hovedvekten ble lagt på Kristi menneskelige natur og Kristus som forbilde, men enheten mellom Kristi menneskelige og guddommelige natur ikke kom frem (nestorianisme). (Luther, *Vom Abendmahl Christi. Bekenntnis*; *WA* 26,322.) Dette kristologiske spørsmålet fikk også stor betydning for tolkningen og forståelsen av Jesu lidelse: For Zwingli var det Jesu menneskelige natur som led, mens det for Luther var avgjørende for hele frelseslæren at Kristus led som Gud og mennesket.

Kristus er i følge Luther fullt og helt tilstede under nattverden, og alle som mottar vin og brød, mottar hans legeme og blod. Dette gjelder uansett om den som mottar sakramentene er troende eller ikke.

Også den som ikke tror, mottar Jesu legeme og blod, men til dom. (Sml. *Konkordieformelens Epitomé*, BSLK S.796). Luther utvikler læren om at Kristi guddommelighet og menneskelighet ikke må skilles fra hverandre, heller ikke i forhold til nattverdslæren, med utgangspunkt i den oldkirkelige lære om Jesu to naturers delaktighet i hverandre («communicatio idiomatum»). Kristus som Gud og menneske har som den opphøyete del i Guds nærvær over alt og er ikke knyttet til noe «himmelsk» sted. Dette gjelder også i Kristi frelsende nærvær i nattverden.

I *dåpslæren* blir motsetningene rundt læren om Kristus og enheten mellom det guddommelige og det menneskelige, mindre betydningsfulle, men er allikevel tilstede. Innenfor de reformerte kirkene tolkes Calvins lære noe forskjellig på dette punktet. Noen tolker Calvins lære slik at dåpen ikke er grunnlaget for frelsen, men den formidler erkjennelsen av frelsen. Med andre ord: Dåpen har ingen frelsende funksjon. Calvintolkningen på dette punktet er omstridt innenfor reformerte kretser idet andre hevder at også Calvin kunne vektlegge dåpens frelsende funksjon. (Sml. J.Cauvin, *Institution chrétienne IV*, 15,2.)

Calvin la vekt på Guds opphøyethet, guddommelighet og Guds totale uavhengighet og suverenitet i forhold til skaperverket. Det førte ham til utformingen av den *dobbelte predestinasjonslæren*. Guds evighet og absoluttet fører til at Gud har forutbestemt noen til frelse, andre til fortapelse. De lutherske teologene avviste denne tankegangen, fordi den etter deres mening gjør Gud til et “udyd” og fordi et slikt syn ikke lar seg forene med Guds nåde og barmhjertighet. Striden rundt predestinasjonslæren dreide seg om forståelsen av Guds rettferdighet, om rettferdiggjørelsen.

Disse læreforskjellene, som har med selve sentrum i frelsesbudskapet å gjøre, blir tydelig i de gjensidige fordømmelsene slik de framtrer i de respektive bekjennelseskrifter. Den augsburgske bekjennelse (CA X) avviser alle som ikke bekjenner at Kristus virkelig er til stede under nattverden (realpresensen): ”Om Herrens nattverd lærer de at Kristi legeme og blod i sannhet er til stede og blir utdelt til dem som er med og eter i Herrens nattverd. Og de misliker dem som lærer annerledes.”

Denne avvisningen blir videreført og forklart i Konkordieformelen (Epitome og solida declaratio, Art.7). Konkordieformelen går også imot Zwinglis og Calvins kristologi (Epitome og solida declaratio, Art.8) og imot den calvinistiske forståelsen av predestinasjonen (Epitome og solida declaratio, Art.11). Sammen med de oldkirkelige bekjennelsene er bare Confessio Augustana og Luthers Lille Katekisme læregrunnlag for kirkene i Danmark og Norge. I andre land og fyrstedømmer ble alle de lutherske bekjennelseskriftene, samlet i Konkordieboken, regnet som læregrunnlag.

Disse teologiske stridighetene dannet grunnlaget for splittelsen mellom de lutherske og de reformerte kirker fram til vårt århundre. Dialogforsøkene i det 16. og 17. århundre førte ikke fram til en løsning. Dannelsen av de “unerte kirker” i Tyskland i det 19.årh. skjedde hovedsaklig av politiske årsaker. Splittelsen var i utgangspunkt dyptgripende og dreide seg om kjernen i forståelsen av evangeliet.

Disse splittelsene var utgangspunkt for de ulike kirkedannelsene innenfor den protestantiske tradisjonen og bakgrunnen for at vi i dag har protestantiske kirker som baserer seg på enten den lutherske eller den reformerte bekjennelsen, eller videreføring av disse. Alle disse kirkene har sitt utspring i reformasjonstidens store omveltninger og motstanden mot læren innenfor den katolske kirken på denne tiden.

1.2.1 b Teologiske hovedmomenter i LK

b1 Dialogens utvikling fram mot Leuenberg-konkordien

I flere europeiske land var relasjonene mellom de lutherske og reformerte kirker blitt tettere i løpet av det 19. og 20. århundre. Mange kirker i Nederland, Frankrike og forskjellige landsdeler i Tyskland hadde alter- og prekestolfelleskap allerede før de teologiske dialogene tok til.

Man begynte å spørre seg: Er forståelsen av disse dogmatiske stridspunktene i dag slik at fordømmelsene som ble uttalt på reformasjonstiden gjelder disse kirkene og deres lære? Er lærefordømmelsene virkelig kirkesplittende i dag?

Den første nyere dialogen som dannet startfasen i utviklingen mot Leuenberg-konkordien tok til i Nederland og hadde nattverden som hovedtema. I 1956 kom man fram til ti teser for en felles nattverdsforståelse. Parallelt til denne dialogen fant det sted en dialogrunde i Tyskland, som ledet fram til tesene fra Arnoldsheim om "nattverden". Både lutheranerne og reformerte bekreftet her med utgangspunkt i nyere eksegetiske og historiske overveielser at *Kristus virkelig er tilstede (realpresens) i nattverdselementene*. Fra 1959 hevdes det at de konfesjonelle forskjellene ikke danner grunnlag for kirkesplittelsen lenger. I tillegg til disse samtaler ble det ført dialoger i Frankrike, som i 1964 ledet fram til "tesene fra Lyon" om Guds ord og den Hellige Skrift, dåp og nattverd. Disse bilaterale nasjonale dialogene mellom de reformerte og lutherske kristne danner grunnlag for dialogene på det internasjonale nivået, som kom i gang fra 1955. I årene 1956-1960 ble det ført atskillige samtaler i Arnoldsheim og Liebfrauenberg, der Skriftautoriteten (1957), Kristi nærvær (1958), dåpen (1959) og nattverden (1960) ble drøftet. Disse dialogene skulle danne grunnlag for en framtidig lærekonsensus mellom lutheranerne og de reformerte.

En videre rekke med dialoger fant sted 1964-1967 i Bad Schauenburg. Her var hovedfokus forståelsen og tolkningen av de respektive tradisjoners utvikling siden det 16. årh., for å bli kjent med rekkevidden i forskjellene. Man konstaterte at de klassiske læreforskjellene ikke er overvunnet fullstendig, men at de allikevel må tolkes i rammen av en større konsensus, som gjør at man nå kan se dem som et uttrykk for mangfoldet innenfor den samme kirkefamilien.

Disse dialogene og deres positive resultater dannet igjen grunnlaget og utgangspunktet for en rekke samtaler i Leuenberg (Sveits) 1969-1973 med fokus på kirken og kirkefelleskapet i vid forstand. Målet var å se hvordan overenstemmelsene i punktuelle lærespørsmål (evangeliets forståelse, dåpen, nattverden, kristologien) kunne danne grunnlag for et nytt kirkelig felleskap mellom de to tradisjoner.

Konkordien som ble utarbeidet skulle oppfylle tre krav:

a.) Det skulle være en erklæring som gir uttrykk for kirkenes samstemmighet i *forståelsen av evangeliet*.

b.) Erklæringen måtte vise at *lærefordømmelsene*, slik de kommer til uttrykk i bekjennelsesskriftene, ikke lenger rammer de respektive kirkers forståelse av de omstridte lærepunkter *i dag*. Mao.: De forskjellene som fortsatt finnes i tolkningen av den rette lære, kirkeordning og livsform har ikke lenger kirkesplittende betydning.

c.) På grunnlag av denne enigheten i forståelsen av evangeliet skulle det opprettes *alter- og prekestolfelleskap* mellom de deltakende kirker. Dette impliserer også en gjensidig anerkjennelse av hverandres embete og ordinasjon.

b2 Leuenberg-konkordien: En teologisk gjennomgang

12.-16.mars 1973 ble Leuenberg-konkordiens endelige tekst gjort ferdig, deretter sendt kirkene til undertegnelse. Denne skulle danne grunnlag for kirkefelleskapet mellom de lutherske, reformerte og de unerte kirker, dessuten de nært beslektete førreformatoriske kirker, waldenserne og de bøhmiske brødre.

Både for lutheranerne og de reformerte er grunnlaget for kirkefelleskapet evangeliets forkynnelse og forvaltningen av sakramentene i overensstemmelse med Guds ord. (Jfr. CA VII og Institutio IV,1,9.)

I vår lutherske kontekst er det spesielt Confessio Augustana VII som står sentralt når man vil tilrettelegge betingelsene for kirkelig enhet. Confessio Augustana VII (Om kirken): "Like ens lærer de at det alltid vil forbli én hellig kirke. Men kirken er forsamlingen av de hellige, der evangeliet blir lært rent og sakramentene forvaltet rett. Og til sann enhet i kirken er det nok å være enig om evangeliets lære og om forvaltningen av sakramentene. Men det er ikke nødvendig at det alle steder er ensartede menneskelige overleveringer eller skikker eller seremonier som er fastsatt av mennesker. Som Paulus sier: 'Én tro, én Gud og alles far osv.' "

Dette danner også grunnlaget for tenkningen i Leuenberg-konkordien: "De delaktige kirker er overbevist om at de i fellesskap har del i Jesu Kristi ene kirke og at Herren frigjør og forplikter dem til felles tjeneste." (Art.34, LK) Kirkene forplikter seg til felles vitnesbyrd og tjeneste i troen på Den Hellige Ånds enende kraft. (Art.35, LK).

I denne sammenheng ble også *forståelsen av Guds ord og Skriftens autoritet* drøftet. Under dialogene som pågikk og førte fram til Leuenberg-konkordien, var det en del teologer som hevdet at Skriftsynet var den egentlige hovedforskjellen mellom det lutherske og det reformerte synet. Det ble hevdet at det for Luther ikke var Skriftens autoritet som var utgangspunktet, men det hermeneutiske prinsippet om rettferdiggjørelsen ved tro. Dette prinsippet skulle være nøkkelen som muliggjør en rett forståelse av Skriften. Videre ble det påpekt at Calvin og Zwingli ikke tok utgangspunkt i et hermeneutisk prinsipp slik som Luther, men i kravet om Skriftens autoritet som kommer forut for enhver menneskelig overlevering. Dialogene som ble ført, viser en stor enighet som munner ut i en dynamisk forståelse av *Guds ord som "promissio"*. Skriftens normative karakter vektlegges, men det gjøres tydelig at det er Guds frelsesgjerning i Jesus Kristus som gjør Skriften til et sant og levende ord og den Hellige Ånds redskap. LK tar derfor ikke stilling til dette problemfeltet, idet man går ut fra at Skriftens autoritet er grunnlaget for begge kirkefamilier på tross av forskjellige nyanser i den konkrete tolkningen. I LK 13 blir denne grunnleggende enigheten tydelig: Skriften bevitner evangeliet, hvilket det er kirkens oppgave å formidle videre gjennom forkynnelse, gjennom ord og sakrament. Gjennom ordets forkynnelse og sakramentsforvaltningen er Kristus tilstede ved Den Hellige Ånd.

Denne enigheten er så grunnleggende at man ikke anser underordnede spørsmål som f.eks. forholdet NT-GT, forholdet mellom ord og sakrament og lov/evangelium som kirkesplittende faktorer.

De store internasjonale økumeniske organisasjonene Faith and Order, Det Lutherske verdensforbundet og Det reformerte verdensforbundet var aktive i prosessen frem mot ferdigstillelsen av konkordien og anbefalte sine medlemskirker å undertegne den.

LK skal forstås som en del av det økumeniske engasjement på global basis. LK 46: "Idet de delaktige kirker erklærer og virkeliggjør kirkefelleskap seg imellom, handler de ut fra forpliktelsen til å tjene det økumeniske fellesskap mellom alle kristne kirker." Intensjonen for signaturkirkenes samarbeid er å være et ledd i det verdensvide

samarbeidet mellom kirkesamfunnene i deres arbeid for kirkelig enhet. LK skal forstås som et positivt bidrag (LK 47) og en motivering til lignende samtaler med andre kirkesamfunn. (Jfr. LK 49).

Leuenberg-konkordien er delt opp i fire hovedledd:

1.) «*Veien til fellesskap*» beskriver motivasjonen og bakgrunnen for selve arbeidet med konkordien. Her nevnes det bl.a. «nyere tids problemer, utviklingen av skriftforskningen, de kirkelige vekkelser og den gjenoppdagede økumeniske horisont», ved siden av erfaringen av nødvendigheten av å stå sammen «i tider med felles lidelse». (art.5)

2.) Del II beskriver «*Den felles forståelse av evangeliet*» som i henhold til Confessio Augustana VII vil være tilstrekkelig for å kunne anerkjenne hverandres kirker som fullverdige kirker. Her konsentrerer man seg om de reformatoriske hovedpunkter i henhold til CA VII, evangeliet, som utfoldes som rettferdiggjørelsesbudskapet, slik vi får del i det gjennom forkynnelse, dåp og nattverd.

3.) Del III tar for seg «*Den oppnådde overenskomst i forhold til reformasjonstidens lærefordømmelser*». Her formuleres det en grunnleggende fellesforståelse av nattverden, kristologien og predestinasjonen. En grunnleggende anerkjennelse av denne forståelse fører til at lærefordømmelsene i de reformatoriske bekjennelsesskriftene ikke lenger rammer læren slik den foreligger i kirkene i dag (LK 27). Dette innebærer at forskjellene i gudstjeneste- og fromhetsliv og i utformingen av kirkelige strukturer ikke har kirkesplittende karakter selv om de kan oppleves som meget betydelige for de enkelte menighetene.

4.) Del IV, «*Erklæring og virkeliggjørelse av kirkefellesskap*», prøver å tydeliggjøre kirkefellesskapets karakter: «(...) på grunnlag av det samsvar som er oppnådd i forståelsen av evangeliet tilkjenner (kirkene) hverandre fellesskap om ord og sakrament og tilstreber et størst mulig samsvar i vitnesbyrd og tjeneste overfor verden» (LK 29).

Dette betyr ikke at kirkene som slutter seg til konkordien skal oppgi forpliktelsen på sine bekjennelsestekster eller hensynet til sine respektive tradisjoner. Konsekvensene er et samsvar i forståelsen av evangeliet og en bekreftelse av at de lærefordømmelser som er uttalte i bekjennelsesskriftene ikke gjelder læren til de kirker som slutter seg til konkordien. Dette vil danne grunnlag for alter- og prekestolfellesskap.

En underskriving av konkordien impliserer ikke konkrete kirkerettslige konsekvenser, men kirkene forplikter seg allikevel til å ta hensyn til Leuenberg-konkordien i forhold til sine ordninger og i forhold til sine egne økumeniske samtaler og avtaler med andre kirkesamfunn.

Et av de spørsmålene som måtte avklares var selve *dåpslæren*: Lutheranernes forståelse av dåpen som frelsesmiddel lot seg i utgangspunktet vanskelig forene med de reformertes forståelse av dåpen som en bekreftelse på frelsen. Forståelsen av dåpen som et løfte gir mulighet for at dåpen er en bekreftelsehandling på frelsen blir forenlig med både det lutherske og det reformerte synet. Dåpen er ufravikelig knyttet til Guds løfte. («*promissio*»-begrepet). Dette skaper en forbindelseslinje mellom de forskjellige nyanser når det gjelder forståelsen av dåpen. Dessuten påpekes nødvendigheten av troens svar på dåpens gave, innlemmelsen i de troendes samfunn gjennom dåpen, det frelsende samfunnet med Kristus gjennom dåpen og nødvendigheten av at det nye livet skal preges av dåpen. Dialogene fram mot Leuenberg-konkordien tar sitt utgangspunkt i det eksegetiske arbeidet med dåpstekstene, bl. a. Rom 6.

LK 14 vektlegger at dåpen skal skje med vann i den treenige Guds navn. «*I den tar Jesus Kristus mennesket som er prisgitt synden og døden ugjenkallelig opp i sitt*

frelsende samfunn, for at det skal være en ny skapning.” På denne måten overvinnes de luthersk-reformerte stridighetene fra reformasjonstiden.

Tilnærmingen omkring *nattverdsforståelsen* kan betraktes som et stort framskritt, på tross av at det har kommet kritikk fra luthersk hold om at konkordien på dette punktet ikke i tilstrekkelig grad tydeliggjør den lutherske vektlegging av Kristi virkelige nærvær (realpresensens). Konkordien fremhever en nær forbindelse mellom det forkynte ord og nattverdelementene. LK 15: “*I nattverden gir den oppstandne Jesus Kristus seg i sitt legeme og blod som er hengitt for alle, ved sitt løftesord med brød og vin. Derved meddeler han oss syndsforlatelse og befri oss til et nytt liv i tro.[...]*” På denne måten bekreftes det at Kristus virkelig er til stede i nattverden. Kristi “lokalisering” i himmelen og vektlegging av at nattverden er et minnemåltid (Zwingli) blir ikke nevnt som del av nattverdsforståelsen, men avvist (LK 19). Den grunnleggende enigheten skisseres i LK 15-17, og reformasjonstidens lærefordømmelser avvises i art.18-20. Her vektlegges det at Kristus virkelig er tilstede under nattverdsfeiringen og gir seg selv til alle som tar imot nattverdelementene, ikke bare til de troende. Realpresensen forstås og tolkes dynamisk: Kristus gir seg selv i elementene slik at mennesket får del i hans samfunn.

I LK 18 forstås nattverden både som nådemiddel og gave: Nattverden bekrefter ikke bare troen under forutsetningen av at det sanne møtet mellom de troende og Gud skjer et annet sted, men det vektlegges at Gud i nattverden gir seg selv til den troende til samfunn med ham. Nattverden er ingen magisk handling, men den er knyttet til den personlige relasjonen som de troende har med Kristus.

Realpresensen blir også tydelig i LK 19.: At Kristus virkelig er til stede under nattverden må tolkes i lys av læren om frelsen i Kristus. Gjennom sakramentet får vi del i Jesu legeme og blod til vår frelse. *Hvordan* Jesus er tilstede i elementene er et underordnet spørsmål og kan forstås forskjellig. Det viktige er vektleggingen av *at* Jesus virkelig er tilstede. En grunnleggende konsensus om at Kristus gir seg til oss i nattverdelementene, er ifølge LK tilstrekkelig for å kunne konstatere at nattverdsforståelsen ikke har kirkesplittende funksjon lenger.

Når det gjelder reformasjonstidens forskjeller i kristologisk tenkning gjør LK 21-23 det tydelig at det her dreier seg om forskjellig vektlegging, men ikke om en grunnleggende uenighet.

På samme måte nyanseres stridighetene rundt *predestinasjonslæren*: LK 24 vektlegger Guds ubetingete og universelle frelsesvilje som gjelder alle og som kommer til uttrykk i evangeliet. Dette danner grunnlaget for den frelsesvissheten vi alle kan ha. LK 25 avviser forestillingen om en forutbestemmelse til fortapelse. Dermed har de reformerte kirker i praksis gått bort fra den calvinistiske vektlegging av en dobbel predestinasjon.

Rettferdiggjørelseslæren var ikke noe stridspunkt mellom de reformerte og de lutherske kirker på reformasjonstiden. Derfor vies den liten oppmerksomhet i dialogene. LK 4: “Tilsvarende har de avlagt vitnesbyrd om Guds frie og ubetingete nåde i Jesu Kristi liv, død og oppstandelse for enhver som tror dette løfte.” Når det derfor skal utfoldes hva som er kjernen i en felles forståelse av evangeliet, tar man utgangspunkt i rettferdiggjørelsesbudskapet som budskapet om Guds frie nåde. LK 8: “Den rette forståelse av evangeliet har de reformatoriske fedre brakt til uttrykk i læren om rettferdiggjørelsen.” Både de lutherske og de reformerte kirkene er enige i at Kristus er den eneste frelsesmidler og det eneste grunnlaget for all kirkelig lære og liv. Denne frelsen er at synderen blir erklært rettferdig av tro alene, og mennesket får del i denne frelsen gjennom nådemidlene ord og sakrament.

Spenningen her ligger i utgangspunkt i det at lutheranerne ser på rettferdiggjørelseslæren som selve sentrum ved evangeliet, mens de reformerte vil ta utgangspunkt i troen på evangeliet i Jesus Kristus. Gjennom Leuenbergsamtalene og i konkordieteksten blir det tydelig at det her dreier seg om *to sider av samme sak*, og at det i praksis består enighet i vektleggingen av nettopp rettferdiggjørelseslæren. Felles forståelse av evangeliet bunner nettopp i felles forståelsen av "rettferdiggjørelsesbudskapet som budskapet om Guds frie nåde" (LK 6-12.)

Med andre ord: Evangeliet er nettopp budskapet om rettferdiggjørelsen, og blir dermed midtpunktet i Leuenberg-konkordien (LK 6-12). Synderen blir erklært rettferdig for Kristi skyld, ved tro. Leuenberg-konkordien gjør, på samme måte som Confessio Augustana IV, tydelig at det dreier seg om en fremmed rettferdighet. Dog er det ikke rettferdiggjørelseslæren som er sentrum i det bibelske budskapet, men Jesus Kristus selv som er sentrum og "eneste frelsesmidler", og "budskapet om rettferdiggjørelsen som budskapet om Guds frie nåde utgjør målestokken for all kirkens forkynnelse." (Art.12)

Rettferdiggjørelsen blir på denne måte forstått som en helhetstolkning av Jesu frelsesverk, og dermed helt grunnleggende for begge tradisjoner. For de reformerte teologer, som tradisjonelt har beskyldt lutherdommen for flukt fra det etiske ansvaret i verden (kvietisme) er det viktig at rettferdiggjørelsesbudskapet, forstått på denne måten, har etiske konsekvenser, den "gjør de kristne fri til ansvarlig tjeneste i verden og rede til også å lide i denne tjeneste." De kristne frigjøres til "jordisk rettferd og fred mellom de enkelte mennesker og mellom folkene." (LK 11)

Rettferdiggjørelsen har ifølge LK 9 også alltid betydning for den videre utviklingen i verden (eskatologisk dimensjon), og ifølge LK 10 betydning for kirkene, deres utforming og oppdrag (ekkesiologisk dimensjon).

På denne måten danner nettopp rettferdiggjørelseslæren grunnlaget for den luthersk-reformerte felles forståelsen av evangeliet.

1.2.1 c Konkordiens praktiske følger for forholdet mellom kirkene

Leuenberg-konkordien og Leuenberg kirkefelleskapet skulle altså ha som konsekvens *alter- og prekestolfelleskap som innebærer en gjensidig anerkjennelse av hverandres embete*. LK 29: "Kirkefelleskap i denne konkordiens forstand betyr at kirker med forskjellig bekjennelsesstatus på grunnlag av det samsvar som er oppnådd i forståelsen av evangeliet, tilbyr hverandre samfunn om ord og sakrament og tilstreber en størst mulig samsvarighet i vitnesbyrd og tjeneste overfor verden."

Konkordien impliserer ikke en strukturell sammenslåing av kirkene. Heller ikke bekjennessskriftene og deres gyldighet innenfor de enkelte kirkene skulle affiseres av en tilslutning til konkordien. *Hver kirke holder fast ved sine bekjennessskrifter og sitt konfesjonelle grunnlag. LK skal leses i lys av ens egne bekjennessskrifter*. Den vil ikke stå i motsetning til bekjennelsen, men utdype den i det den viser til en grunnleggende enighet om det sentrale ved evangeliet som består mellom den lutherske og den reformerte tradisjonen.

Det er viktig å se selve utviklingen og framgangsmåten fram mot konkordien: Først måtte læreforskjellene drøftes og overvinnes, i den andre fasen måtte man komme fram til en felles forståelse av hva "kirkefelleskap" innebærer. Dialogen skulle ikke være slutt ved selve undertegnelsen av konkordien, men skulle videreføres i samtaler og konkrete studieprosjekter. Der det fortsatt finnes dyptgående teologiske forskjeller, er disse av en slik art at de ikke har kirkesplittende *karakter fordi den grunnleggende enigheten om evangeliet består*. Gjennom LK forpliktet kirkene seg til samarbeid i vitnesbyrd og tjeneste (LK 35-36) og til fortsatt teologisk arbeid (LK 37-41) om

spørsmål som forholdet mellom lov og evangelium, dåpspraksis, embete og ordinasjon, etc.

Spørsmål om organisatorisk sammenslutning mellom enkelte kirker må avgjøres av de enkelte kirker selv i deres situasjon (LK 44). Dog henvises det til det positive ved et levende mangfold i gudstjenestelivet, kirkeordning, diakonal innsats, etc. (LK 45).

Kirkefellesskapet på europeisk område skal bidra til å tjene det økumeniske fellesskapet mellom alle kirker og vil gi nye impulser for andre økumeniske dialoger .

1.3 Den norske kirken og Leuenberg-konkordien

1.3.1 Den norske kirkes engasjement i prosessen og vurderingen av Leuenberg-konkordien

Vurderingen av Leuenberg-konkordien har en lang historie i Norge. Både et første utkast til konkordien og den endelige konkordieteksten var på omfattende høringsrunder i Den norske kirke.

Mars 1972 anbefalte *Norsk Teologisk Nemnd for mellomkirkelige spørsmål* (mot en stemme) at Den norske kirke «i prinsippet forbereder seg på å gi sin tilslutning til den forelagte konkordie med de konsekvenser dette innebærer i anerkjennelse av prekestolfellesskap og felles nattverdfeiring med de kirker som undertegner konkordien.» Det ble dog lagt frem en rekke forslag til forbedringer i forhold til nattverds- og dåpsforståelsen. Dokumentet var på en *første* høringsrunde og fikk en grundig vurdering hos alle instansene:

Teologisk Fakultet anbefalte i sin uttalelse fra 6.november 1972 underskriving, men kom med noen kritiske merknader i forhold til konkordiens kortfattetet og til dels utilstrekkelighet når det gjelder sakramentslæren: "Det teologiske fakultet ser for sin del den utviklingen som er i gang som gledelig og vil med de bemerkninger som fremsettes nedenfor kunne anbefale en foreløbig norsk tilslutning til det fremlagte dokument for videre arbeid."

Et flertall på 6 av medlemmene til *Menighetsfakultetets lærerådet* stilte seg oktober 1972 positivt til selve saken som konkordieutkastet representerte. De godtok også metoden, men hadde visse innvendinger. Derfor tilrådte Menighetsfakultet ikke en underskrift, av teologiske grunner: Det ble etterlyst teologisk klarhet og en mer tydelig luthersk profilering, ikke minst i forhold til nattverdslæren (realpresens), dåpslæren og lov og evangelium. 2 av lærerådets medlemmer, brødrene Leiv og Sverre Aalen, utgjorde et mindretall som ikke ønsket å gå videre i det hele tatt med disse samtaler og ga en kritisk bedømmelse av resultatet så langt.

Norsk Teologisk Nemnd la vekt på å klargjøre spørsmålet om konkordietekstens funksjon og konkordiens intensjon. Nemnda fant mange positive momenter i konkordien, både når det gjelder metoden (læresamtale), tilslutningen til de oldkirkelige symbolene, synet på predestinasjonen som svarer til Bibelens intensjon, rettferdiggjørelseslæren, etc. Norsk Teologisk Nemnd kom dog med kritiske merknader når det gjelder konkordiens presisjonsnivå i forhold til sakramentslæren.

Mellomkirkelig Råd oversendte saken til *Bispemøtet*, som kom med et positivt, men noe avventende vedtak. Bispemøtet avga på bakgrunn av de inkomne uttalelser under sak 9/72 en uttalelse som er den mest inngående vurdering av saken Bispemøtet hittil hadde gjort. Uttalelsen konstaterer med tilfredshet at det har skjedd en viss teologisk tilnærming mellom de lutherske og de reformerte kirker. Etter en del konkrete innvendinger mot teksten konkluderer Bispemøtet med følgende vedtak:

”Selv om Bispemøtet ikke ville kunne gi sin fulle tilslutning til konkordien i dens nåværende form, vil vi prinsipielt uttrykke vår tilslutning til konkordiens anliggende. Det vil utvilsomt være ønskelig å få etablert en klart teologisk basis for fellesskap mellom de lutherske og de reformerte kirker. Bispemøtet vil følge det forestående revisjonsarbeid med største interesse. Vårt endelige standpunkt må imidlertid avhenge av det ferdige dokument som omsider vil foreligge og av de kirkerettslige følger som en norsk tilslutning til konkordien vil innebære.”

Vedtaket fra Bispemøtet 1972 kan karakteriseres som positivt avventende. Andreas Aarflot var nordisk representant i fortsettelseskomiteen, der alle innkomne endringsforslag ble vurdert, og det ble laget utkast til en ny tekst med tanke på den neste og siste Leuenberg-forsamlingen mars 1973. Den endelige tekst ble så vedtatt 16.mars 1973.

I 1973 ble det lagt frem en ny, *revidert konkordie* som kirkene var bedt om å ta stilling til og eventuelt underskrive. Det er dette dokumentet, som er den endelige Leuenberg-konkordien, som Den norske kirke nå igjen vil ta stilling til. Dokumentet ble sendt på sin *andre grundige høringsrunde*. Alle instanser ga uttrykk for at den nye teksten var en reell forbedring av den første og at de vesentligste norske innvendingene med dette var imøtekommet:

Både *Teologisk fakultet* ved Universitetet og *Norsk Teologisk Nemnd* (med en motstemme) konkluderte med at konkordien med sitt avgrensede siktemål var et *forsvarlig grunnlag for alter- og prekestolfellesskap* og at Den norske kirken på disse premissene burde gi sin tilslutning til konkordien.

Uttalelsen fra *Det teologiske fakultet* går nøye inn på en del av de innvendinger som var reist forrige gang og de forbedringer som den endelige konkordietekst oppviser. På alle punkter finner man at det er skapt klarhet og at de nødvendige korreksjoner er foretatt i forhold til det forrige utkast. Man finner at konkordien uttrykker en akseptabel konsensus på områder som nattverdlæren, kristologien og predestinasjonslæren og at det ikke på disse punkter er noe som er i strid med den lutherske lære. Særlig fremholdes dåpsavsnittet som denne gang er blitt formulert slik at det kan også fra luthersk side ansees som uttrykk for et betydelig mål av samstemmighet. Som sluttkonklusjon anfører Det teologiske fakultet følgende:

”Det teologiske fakultet mener at tiden er moden for at Bispemøtet på vegne av Den norske kirke gir sin tilslutning til Konkordie Reformatorischer Kirchen in Europa.”

Uttalelsen fra *Norsk Teologisk Nemnd* fant at de fleste av innvendingene fra forrige gang var imøtekommet i det endelige utkast, og at det var skjedd en avklaring på de vesentlige punkter. Som sin konklusjon uttalte Teologisk Nemnd følgende:

”Leuenberg-konkordien er et synlig bevis på at seriøse læresamtaler er kommet i gang mellom de angjeldende konfesjoner, og at disse allerede har ført til visse positive resultater. De kirker som slutter seg til konkordien, forplikter seg dermed til å føre disse samtaler videre med sikte på større klarhet og enhet i forståelsen av evangeliets lære. Det er klart at denne konkordien med sine til dels uklare og ufullstendige formuleringer er et foreløbig dokument som har det begrensede siktemål å gi uttrykk for det som kreves for å begrunne et kirkefellesskap (§6). Den skal ikke sette de gjeldende bekjennelsesskrifter ut av kraft eller overordnes eller sideordnes med disse (§37). På disse premisser anbefaler vi at Den norske kirke gir konkordien sin tilslutning og inngår i det begrensede kirkefellesskap (alter- og prekestolfellesskap) som konkordien forutsetter. Det er ellers Nemndas mening at det ville være verdifullt om en søkte å oppnå en felles nordisk

holdning til Leuenberg-konkordien, selv om dette ikke bør være noen betingelse for Den norske kirkes tilslutning.”

Nemndas medlem, Arve Brunvoll, skriver i en dissens at han ikke kan være enig i å anbefale tilslutning til en slik konkordie. Han finner snarere at Den norske kirke vil bidra bedre til det ekumeniske klima ved å si nei til et slikt dokument.

Mest kritisk på dette tidspunktet var *Menighetsfakultetet*, der lærerrådsinnstillingen var delt med en stemmes overvekt gikk inn for å fraråde underskrift. Et av argumentene mot var at konkordien i praksis ville fungere som bekjennesskrift og dermed innebære en endring i kirkens bekjennelse. Mindretallet i MF's lærerråd sa at konkordien, i og med at den ikke var i strid med den lutherske bekjennelse, heller ikke innebar en endring av bekjennelsesgrunnlaget. Man etterlyste en uttrykkelig sammenheng mellom objektiv forsoningslære og rettferdiggjørelsen. Dåpslæren nærmer seg ifølge begge parter det akseptable, men flertallet kritiserte at vannets nådemiddelkarakter ikke kommer tydelig nok frem. Med hensyn til nattverdslæren slutter begge parter i Menighetsfakultetets uttalelse seg til kritikken fra Norsk Teologisk Nemnd om at Kristi realpresens i nattverden, knyttet til brød og vin, ikke kommer så klart frem som det skulle være ønskelig. Lærerrådet er delt med hensyn til hvorvidt nattverdsutsagnene i teksten danner et tilstrekkelig vern mot den calvinistiske spiritualpresensen og danner rom for en «verbalisering» av sakramentene.

Den endelige tekst av konkordien ble på nytt behandlet av *Bispemøtet 1973* under sak 8/73. I mellomtiden hadde saken også vært behandlet på Det nordiske bispemøte i august samme år der det var uttrykt ønske om en viss samordning av den nordiske stillingtagen. Bispemøtet hadde på vanlig måte oversendt saken til de rådgivende instanser og bedt om uttalelse. Men før høstmøtet forelå enda bare uttalelsen fra Teologisk Nemnd av 12.oktober 1973. I Bispemøtets uttalelse heter det:

”Der råder enighet om at konkordien fra 16.mars 1973 betyr et avgjort fremskritt i forhold til den tidligere og imøtekommer en del av de innvendinger som er reist også fra vår side. Imidlertid er det enda uløste spørsmål særlig i forbindelse med nattverdlæren. Spørsmålet om kirkens embete og forholdet mellom lov og evangelium bør også drøftes nærmere i fortsatte læresamtaler.”

Bispemøtet går i første rekke inn for en utsettelse av realitetsavgjørelsen i saken i påvente av uttalelse fra den nordiske komite av biskoper, nedsatt under det nordiske Bispemøte. Det ble nedsatt en arbeidsgruppe (bestående av Kaare Støylen, Norge; Helge Brattgård, Sverige; Thorkild Gråsholt, Danmark; John Vikström, Finland) med tanke på en tilråding for felles holdning i de nordiske lutherske kirkene. Gruppen vektla at Confessio Augustana VII må være den avgjørende målestokken i arbeidet for kristen enhet. ”I en tid da det ekumeniske arbeid har lagt hovedvekten på det felles-kirkelige ansvar på andre områder, er det av stor betydning at de reformatoriske kirker i Europa har satt læresamtalene i sentrum og har søkt å utforme det resultat man er nådd frem til i en konkordie som kan legges frem for kirkene.” (Jfr. BM sak 2/74), pkt.3) Gruppen var kritisk mot noen av formuleringene i Leuenberg-konkordien som man anså som et kompromiss uttrykt ved ”minimums-teologi”, men kom samtidig med en grunnleggende positiv vurdering av konkordieteksten: Det ble lagt spesiell vekt på at *man var fornøyd med behandlingen av nattverdslæren*, der en fant uttrykk for det reall sakramentale og man var fornøyd med fremstillingen av *rettferdiggjørelses- og forsoningslæren*. Komitéen hadde noen kritiske merknader i forhold til konkordiens prinsipielle status og hvordan denne skulle tolkes i forhold til bekjennesskriftene i de enkelte kirkene. Komitéen konkluderte med at de nordiske kirkene fortsatt burde være engasjert i de pågående læresamtaler, men ta den tiden de trenger for å avklare gjenstående spørsmål i sine kirker, ikke minst med hensyn til det kirkerettslige. Man henviste også til at det

nesten ikke finnes reformerte kirkesamfunn i Norden, og at saken derfor "ikke har samme praktiske aktualitet for oss i Norden som i Europa for øvrig." (BM 2/74, 7.) Arbeidsgruppen konkluderte med at kirkene trenger mer tid til vurdering, men at avgjørelsen om å ikke undertegne konkordien på det daværende tidspunkt "ikke må tolkes som en avvisning av konkordien og tilsvarende kritikk av de kirkers standpunkt som har inngått i det begrensede kirkefellesskap som konkordien gir adgang til."

Arbeidsgruppens anbefalinger ble avgjørende for vurderingen i Den norske kirke: Den norske kirkes *Bispemøte* vedtok å følge gruppas forslag (Sak 2/74). Preses meddelte i 1974 Genève at konkordien ikke ville bli undertegnet fra Den norske kirkes side innen den fastsatte frist men at man fortsatt var interessert i læresamtalene som skulle videreføres.

På dette tidspunktet fantes det ikke noe Kirkemøte eller tilsvarende synodale strukturer som kunne anses som naturlige instanser til å vedta underskrivingen av en slik konkordie, og man ville nødvendigvis overlate saken til departementet.

Den siste store behandlingen av selve konkordien skjedde på *Bispemøtet i 1976*. Bispemøtet gjorde følgende vedtak:

"1. Bispemøtet finner det verdifullt og riktig at man under arbeidet med Leuenberg-konkordien har fulgt en metode som svarer til det lutherske prinsipp som er uttrykt i Augustana art.VII, der den felles lære og felles forståelse av sakramentene er grunnleggende for kirkefellesskap. Bispemøtet vurderer derfor både intensjonen og resultatene i dette arbeid positivt i vår økumeniske situasjon og mener at de innsikter som er vunnet, muliggjør fortsatte fruktbare samtaler mellom lutherske og reformerte kirker.

2. Bispemøtet har videre tatt til etterretning at et flertall av de lutherske, reformerte og unerte kriker i Europa har etablert et kirkefellesskap av den type som Leuenberg-konkordien beskriver og begrunner. Vi uttrykker håpet om at dette fellesskap mellom våre søsterkirker i Europa må føre til større enhet i tro, gudstjeneste og praktisk samarbeid.

3. Et slikt kirkefellesskap, med utgangspunkt i Leuenberg-konkordien, svarer til noen av de praktiske samarbeidsformer som allerede eksisterer mellom de nordiske kirker og andre, ikke-lutherske kirker, for eksempel i forholdet til den skotske kirke. Vi finner det naturlig at dette praktiske fellesskap utdypes og presiseres nærmere, i tilknytning til det felles grunnlag som er lagt i Leuenberg-konkordien, og vi mener at den felles forståelse av evangeliet som er uttrykt i dette dokument, må kunne tjene som et brukbart grunnlag for videre drøftinger og presiseringer av det som er felles for de reformatoriske kirker i Europa.

4. Bispemøtet understreker at det i konkordien selv uttrykkelig presiseres at bekjennelsene skal stå ved makt i de enkelte kirker. Vi må altså se konkordien slik at den ikke opphever vår lutherske bekjennelse. Bispemøtet finner videre at konkordien så langt den uttrykker seg, kan tolkes i pakt med en luthersk læreforståelse, og at den ikke motsier den læretradisjon som vår bekjennelse innebærer.

5. Ut fra disse overveielser finner vi å kunne gi vår tilslutning til den intensjon konkordien har ført fram. Som et uttrykk for dette ønsker Den norske kirke å delta aktivt i de fortsatte læresamtaler.

Det er i Bispemøtet ikke samstemmighet om hvorvidt man på det nåværende tidspunkt burde gi en formell underskrift av konkordien. En slik underskrift vil dessuten i alle fall være vanskelig å få i stand med de kirkerettslige strukturer vi har i vår kirke.

Sammenfattende kan man si at *Bispemøtet i 1976* henviste til at det ville være vanskelig å få i stand en underskrift av konkordien med de kirkerettslige strukturene som fantes på den tiden, samtidig som resultatene av de læresamtalene som hadde pågått frem til da, ble vurdert positivt.

Etter en lang periode med nokså lite interesse for arbeidet innenfor Leuenbergsamtalene fra Dnk's side, gikk både MKR og Bispemøtet i 1987 inn for at engasjementet i Leuenberg-læresamtalene ikke skulle innstilles fra norsk side, men opprettholdes. Motstandernes hovedargument mot et videre engasjement var at den reformerte kirke ikke er representert i Norge og at Leuenbergarbeidet derfor ikke skulle ha prioritet.

I 1992 ble det sendt et forespørsel fra Leuenberg-læresamtalene til de nordiske folkekirkene om å vurdere en undertegnelse av Leuenberg-konkordien på nytt. De nordiske kirkene henviste til at de pågående samtaler med de anglikanske kirkene i Storbritannia og Irland på denne tiden hadde prioritet, og at man derfor ikke kunne ta opp en eventuell undertegnelse av konkordien på dette tidspunktet.

Både Teologisk Nemnd, Mellomkirkelig Råd og Bispemøtet har vurdert det slik, at Leuenberg-konkordien gir tilstrekkelig grunnlag for alter- og prekestolfellesskap med de andre reformatoriske kirkene i Europa og at denne vurderingen fortsatt har gyldighet.

Teologisk Nemnd, Mellomkirkelig Råd og Bispemøtet har uttalt at de omfattende høringsrundene på 70-tallet for konkordien i Den norske kirke fikk fram hovedsakene. De grunnleggende positive vurderingene av konkordien som man kom frem til den gang, har gyldighet. Konkordien er i sin knapphet et dokument som rydder av veien lærefordømmelsene fra reformasjonstiden mellom kirkene som tilhører den reformatoriske tradisjonen og danner dermed et tilstrekkelig grunnlag for alter- og prekestolfellesskap. Basis for dette er en fellesforståelse av evangeliet som er i samsvar med Confessio Augustana VII og de betingelsene for kirkelig enhet som er nevnt der.

1.3.2 Vurderingen av Leuenberg-konkordien i lys av de andre økumeniske avtalene som Dnk har inngått

Det har gått mange år siden Leuenberg-konkordien har stått øverst på sakskartet i Dnk. I mellomtiden har vår kirke inngått forpliktende avtaler med *Metodistkirken* i Norge og undertegnet *Porvooavtalen*. I tillegg til det har Den norske kirke gitt en formell tilslutning til den katolsk-lutherske Felleserklæringen om rettferdiggjørelsen. Samtidig som vi har inngått disse forpliktende økumeniske avtalene er det også viktig å holde fast ved at selve bekjennelsesgrunnlaget for Den norske kirke er de oldkirkelige dogmene, Confessio Augustana og Luthers Lille Katekisme.

Når undertegningen av konkordien blir drøftet på nytt, må alt dette tas i betraktning. Et viktig spørsmål blir om disse forpliktende avtalene som vi har inngått i mellomtiden, lar seg forene med en eventuell undertegning av Leuenberg-konkordien, med andre ord, om de er *kompatible*. Et spørsmål i denne sammenhengen er embetssynet, særlig når det gjelder bispeembetet, som er viktig i Porvooavtalen.

I løpet av de siste årene er det blitt knyttet et nettverk av økumeniske avtaler over hele verden. Både Porvooavtalen mellom de anglikanske kirkene i Storbritannia og Irland og de lutherske kirkene i Norden, (unntatt Danmark), og Baltikum, (unntatt Latvia) og avtalen mellom Dnk og Metodistkirken i Norge viser hvor aktuelt dette spørsmålet er: Den norske Metodistkirken er en del av United Methodist Church som igjen har en forpliktende avtale med Leuenberg om fellesskap i ord og sakrament. De baltiske lutherske kirkene, (unntatt Latvia), har underskrevet både Porvooavtalen og Leuenberg-konkordien. Den norske kirke har kirkefellesskap både med Metodistkirken i

Norge og med de baltiske kirkene gjennom Porvooavtalen, men har ikke underskrevet LK. Avtalen mellom de tyske evangeliske kirker (EKD) og den engelske kirken (Church of England) danner grunnlag for kirkelig fellesskap (Meissenavtalen fra 1987), men den har ikke resultert i en så omfattende anerkjennelse av hverandres kirkelige strukturer som Porvooavtalen.

Relasjonene mellom disse kirkeavtalene er blitt tematisert innen Leuenberg kirkefellesskap! Svaret fra Leuenberg kirkefellesskapets side er at disse avtalene er kompatible, hvis man tar utgangspunkt i de vilkår for kirkelig enhet som Leuenberg kirkefellesskapet bygger på, nemlig utgangspunktet i en lærekonkordie om fellesskapet i ord og sakrament som er uttrykk for kirkelig enhet i samsvar med Confessio Augustana VII.

1.3.2 a Porvooavtalen

Porvooavtalen bygger på en noe annerledes tenkning omkring kirkelig enhet enn Leuenberg-konkordien. Også Porvooavtalen bygger på en enighet om lærespørsmål, men i tillegg legges det vekt på nødvendigheten av en *synlig enhet og tegn på synlig enhet*. Et slikt tegn er bispeembetet. I utgangspunkt var dette det vanskelige punkt når det gjaldt en full anerkjennelse av hverandres kirker. Det er blitt vektlagt at kirkelig enhet alltid også må ha konkrete synlige følger for kirken som fellesskap (communio).

Spesielt fra anglikansk side har en lagt vekt på at våre kirker ble forenet gjennom et "forsonet bispeembete" og fellesskap i kirkelig ledelse og tilsyn (episkopé) som tegn på den synlige kirkelige enheten. Den norske kirke har gjennom sin undertegning av Porvooavtalen anerkjent at dette er viktige tegn og sentralt i arbeidet for kirkens enhet. Et felles episkopat som synliggjøres ved f.eks. deltakelsen i hverandres bispevigsler er et viktig tegn på enheten mellom våre kirker og bidrar til å synliggjøre kirkens enhet.

Men dette innebærer ikke at Dnk ikke kan inngå bindende avtaler med andre kirker som ikke har en tilsvarende kirkestruktur som de anglikanske kirkene. En slik forpliktelse blir heller ikke nevnt i Porvooavtalen. Selv om alle kirkene innenfor Porvoofellesskapet verdsetter bispeembetet og tilsynstjenesten utformet som biskoppelig tilsyn, så innebærer ikke en slik verdsetting av ens egen tradisjon at kirkefellesskap med andre kirker, der tilsynstjenesten utformes på en annen måte, er umulig eller strider mot Porvooavtalens intensjon. Etter Den norske kirkes vurdering av Porvooavtalen, er ikke et felles episkopat et *vilkår* for kirkelig enhet, men anses som *tegn* på kirkelig enhet.

Kirkelig enhet baserer seg i følge Confessio Augustana VII på enheten i ord og sakrament.

Dette kommer f.eks. til uttrykk ved at Den norske kirke allerede har alter- og prekestol- fellesskap med kirker som ikke har biskoper eller et historisk episkopat i anglikansk forstand, f.eks. fellesskapet gjennom Det lutherske Verdensforbund med andre lutherske kirker. Det har i den senere tid blitt mer og mer vanlig å vektlegge at det finnes en form for tilsynstjeneste i de fleste kirker, en form for *episkopé*, som er nødvendig for at kirkene kan bestå. Men utformingen av episkopé kan variere fra kontekst til kontekst. Også Den norske kirke har en kombinasjon av synodale og episkopale strukturer.

Spørsmålet som må stilles i denne sammenheng er om forpliktelsen i forhold til Porvooavtalens signaturkirker pålegger Dnk noe som hindrer underskrivelsen av Leuenberg- konkordien.

Gjennom Porvooavtalen forplikter Dnk seg til å «hilse velkommen personer som i en hvilken som helst av våre kirker er biskoppelig ordinert eller vigslet til embetet som biskop, prest eller diakon, til (...) å gjøre tjeneste i det samme embete i vertskirken, uten

ny ordinasjon eller vigsling» (§58b (v)). Dnk har også forpliktet seg til «å normalt invitere hverandres biskoper til å delta i håndspåleggelsen ved bispeordinasjon eller bispevigslinger, som et tegn på Kirkens enhet og kontinuitet.» (§58b (vi)).

I Porvooavtalen tydeliggjøres det at «hver kirke har bevart en ordnet suksesjon i bispeembetet, innenfor kontinuiteten i sitt pastorale liv, noe som særlig kommer til uttrykk i ordinasjonen eller vigslingen av biskoper og i de erfaringer og det vitnesbyrd som kommer til uttrykk gjennom de historiske bispeseter.» (§56) Det betyr med andre ord at også en kirke som ikke kan vise til en apostolisk suksesjon i opprinnelig forstand, nemlig som en ubrutt historisk linje, kan ha en slik suksesjon ved at den apostoliske troen og Kirkens apostoliske kall i seg selv representerer en slik kontinuitet.

Gjennom Porvooavtalen anerkjennes Den norske kirke og dets embeter på tross av bruddet i den historiske linjen. Dette kan ikke forstås annerledes enn at Dnk og embetet som finnes i Dnk er anerkjent *forut for* bruken av det tegn håndspåleggelsen er i den historiske suksesjon i anglikansk forstand. Embetet som allerede finnes i vår kirke er et fullverdig embete.(Jfr. §53). Samtidig forplikter vi oss gjennom Porvooavtalen å gjøre bruk av dette tegnet, ikke fordi embetet slik det foreligger er «mindre verdt», men fordi den historiske suksesjonen i anglikansk forstand er et tegn som er med på å synliggjøre Kirkens enhet og kontinuitet på alle steder og til alle tider. (Jfr.§53) Selv om den anglikanske kirke tar forbehold når det gjelder anerkjennelsen av embetet i en rekke av «Leuenbergkirkene», er ikke det til hinder for at Den norske kirke kan samarbeide nært med disse kirkene og anerkjenne deres embeter eller episkopé.

Alter- og prekestolfellesskap med andre kirker må i en luthersk kontekst ikke gjøres avhengig av at det må være *én* bestemt form for utøvelse av tilsynstjeneste. Også i de reformerte og unerte kirker finnes det en form for episkopé, men den utformes på en annen måte enn hos anglikanerne og i de nordiske kirkene. Både i vår egen kirke og i våre søsterkirker er formen tilsynstjenesten utøves på bestemt av den historiske konteksten vi står i. Oppgaven må være å utvikle egnete former for fellesskap om tilsynstjenesten, mer enn å absoluttere den ene eller andre form. Det avgjørende kriteriet for kirkelig enhet må alltid være enheten rundt ord og sakrament, i samsvar med CA VII.

Vår forpliktelse i forhold til Porvoo fellesskapet og synet på tilsynstjenesten er blitt et av de avgjørende punkter når det gjelder relasjonen mellom de nordiske folkekirkene og kirkene innenfor Leuenberg kirkefellesskap.

Den norske kirkes syn på dette spørsmålet krever en synliggjøring i den signaturforklaring som skal følge med selve undertegningen av Leuenberg-konkordien.

1.3.2 b Nådens fellesskap

Den norske kirke og Metodistkirken i Norge har i 1997 underskrevet en avtale bygd på internasjonale og nasjonale læresamtaler om "utvidet kirkefellesskap", presentert i dokumentet "Nådens fellesskap". Hovedområdene som ble drøftet var dåpsslæren, nattverdslæren og synet på embetet. I «Nådens fellesskap» gis det uttrykk for at det i begge kirker finnes ordninger for vigsling/innvielse av prester til utførelsen av en spesiell tilsynstjeneste (episkopé) som biskoper. Det vektlegges her at bispetjenesten er en særtjeneste innenfor prestatjenesten. (§35) «Den er et tegn på kirkens apostolisitet og enhet.» Men heller ikke i «Nådens fellesskap» gjøres én bestemt forståelse av tilsynstjeneste til kriteriet for kirkelig enhet, og «Nådens fellesskap» og Porvooavtalen kan i den forstand betegnes som compatible. "Nådens fellesskap" er en avtale om «utvidet kirkefellesskap» som innebærer alter- og prekestolfellesskap og en prinsipiell åpenhet for at embetsinnehavere i kirkene leilighetsvis kan gjøre tjeneste i den andre kirke uten ny ordinasjon eller vigsling. (§39)

I og med at Metodistkirken gjennom sitt medlemskap i United Methodist Church allerede gjennom en spesiell avtale har alter- og prekestolfellesskapet med Leuenbergkirkefellesskapet vil en undertegning av Leuenberg-konkordien fra Den norske kirkes side ikke stå i strid med det man har sluttet seg til ved å undertegne "Nådens fellesskap" - heller tvert imot.

Også det som er sagt om dåp, nattverd og embetet vil være i samsvar med det som blir sagt i Leuenberg-konkordien.

1.4 Leuenberg kirkefellesskap - fellesskapet av signaturkirkene

1.4.1 Forhistorien

Etter en periode der læresamtalene som en oppfølging av konkordien stod sentralt, ble det i 1987 i Strasbourg vedtatt at læresamtalene skulle fortsettes med deltakere fra alle regioner. Fellesskapet skulle få tydeligere strukturer i form av en generalforsamling hvert sjette år og en eksekutivkomité, bestående av tolv medlemmer. Den har hele tiden hatt en fast representant for de nordiske kirker. Siden 1994 har det vært Olav Fykse Tveit fra Den norske kirke. Leuenberg kirkefellesskapet ("Leuenberger Kirchengemeinschaft") skulle ikke være en stor organisasjon ved siden av de økumeniske strukturer som finnes, men et koordineringsorgan for videre læresamtaler og et samarbeids- og samtaleforum for de europeiske kirker i møte med felles utfordringer. Konkordiens anliggende om at alter- og prekestolfellesskapet skal være utgangspunktet for et nærmere samarbeid mellom kirkene på forskjellige plan og gi synlige utslag, skal på denne måten ivaretas.

Utviklingen fra å være et koordineringsorgan for videre studier og læresamtaler til å bli eksekutivkomité for et Leuenberg kirkefellesskap (offisiell navneforandring i 1994) er blitt møtt med skepsis fra Mellomkirkelig Råd, idet man stiller seg avvisende til tanken om en «europeisk protestantisk synode» og spørrende til behovet for en «protestantisk konsolidering» i Europa. Man frykter en antiøkumenisk virkning i forhold til andre kirkelige relasjoner og en for snever fokusering på Europa. Også dette punktet må gjøres tydelig i rammen av en signaturforklaring.

Ved et møte mellom representanter for Teologisk Nemnd og Aarflot som representant for Bispemøtet med Leuenberg-Eksekutivkomitéen i Oslo i mai 1998 var et av hovedanliggende for den norske delegasjonen å få en presisering av kirkefellesskapets selvforståelse og hvilken status de dokumenter har som er blitt utformet i regi av LKF de senere årene.

Når det gjelder kirkefellesskapets selvforståelse ble det tydelig at det innenfor fellesskapet finnes et stort mangfold av tolkninger. Fra den norske delegasjonens side ble påpekt at et slikt mangfold er problematisk for oss som kirke som vurderer å bli en del av det, mens det fra Eksekutivkomitéens side ble oppfattet som positivt at hver kirke innenfor fellesskapet selv kan definere sin forståelse av fellesskapet.

Når det gjelder de teologiske dokumentene, ble det påpekt at de ikke hadde samme status som konkordien, men at de var godkjent av kirkene. De er forpliktende i den forstand at generalforsamlingen i 1994 antok dem som sine dokumenter. Kirkene innenfor LKF ble anmodet om å ta hensyn til dem i deres økumeniske samtaler og i deres videre arbeid, m.a.o. å «gjøre dem til sine egne» dokumenter. Dokumentene som først og fremst vil være av interesse når det gjelder vurderingen av fellesskapet er «Jesu Kristi Kirke - Det reformatoriske bidrag til den økumeniske dialog om Kirkens enhed» (fork.: kirkedokumentet) og «Om lære og praksis vedrørende nattverden» (forkortelse: nattverdsdokumentet) og «Om lære og praksis vedrørende dåpen» (forkortelse:

dåpsdokumentet, sammen: sakramentsdokumentene). Alle disse dokumentene gir et innblikk i hvordan kirkene innenfor LKF vurderer sentrale problemstillinger der det fra Dnk's side tidligere var blitt påpekt at konkordien var for kortfattet. Kirkedokumentet er relevant i forhold til spørsmålet om embetssynet og synet på tilsynstjenesten, dessuten i forhold til fellesskapets selvforståelse og den ekklesiologiske tilnærmingen etter konkordien. *Nattverdsdokumentet* er relevant i forhold til spørsmålet om den lutherske vektleggingen av realpresensen er i tilstrekkelig grad ivaretatt innenfor Leuenberg sammenhengen.

1.4.2 Teologisk utvikling

1.4.2 a Kirkedokumentet: «Jesu Kristi Kirke - Det reformatoriske bidrag til den økumeniske dialog om Kirkens enhed»

Blant flere studieprosjekter gjennomført i årene siden 1974 har nok arbeidet om en reformatorisk kirkeforståelse hatt størst bredde og fått mest oppmerksomhet. I kirkedokumentet utfoldes det at «Kirken er grunnlagt av den treenige Guds ord», forstått som de helliges samfunn. Det tilstrebes en utfoldelse av kirkeforståelsen som er gitt med formuleringene i CA VII. Det skjelves mellom kirkens grunn og kirkens skikkelse. Kirkens grunn er urokkelig - det er evangeliet. Kirkens skikkelse er allikevel ikke overlatt til kirkens forgoftbefinnende, men bestemt av det kall dette fellesskapet har til vitnesbyrd, tjeneste og fellesskap (leiturgia, martyria, diakonia og koinonia). Det ordinerte embetet drøftes spesielt som en innstiftet og ordnet tjeneste med henvisning til CA V. Det tilhører kirkens vesen, men kan ha noe ulik form, bl.a. når det også er et tilsynsembete.

Både de lutherske, reformerte og unerte kirkene har og verdsetter former for tilsynstjeneste/episkopé, som hører med til det ordinerte embete. Episkopétjenesten oppfattes som en ordets tjeneste til beste for kirkens enhet. Spørsmålet om kirkens ledelsesstruktur må alltid være underordnet «Ordets herredømme».

Kirkelig enhet er ifølge kirkedokumentet en gave som kirkene kan «innrømme» eller «tilby» hverandre på grunnlag av en felles forståelse av evangeliets innhold og rolle som målestokk for kirkens fornyelse. Kirkens enhet er ikke en ny tilstand som opprettes gjennom særskilte kirkelige tiltak, men kirkelig fellesskap må *erklæres*, slik det skjer gjennom konkordien, og *virkeliggjøres*. Kirken skal som fellesskap vise kjennetegn på det kristne liv gjennom vitnesbyrd og tjeneste. Kirken er ikke til for seg selv. Den nødvendige overensstemmelsen i forståelsen av evangeliet er kirkens grunn. Men denne overensstemmelsen i forståelsen av evangeliet kan uttrykkes og blir uttrykt i en legitim mangfoldighet i kirken, også kalt «enhet i forsonet mangfold». Embetsforståelsen nevnes som et aktuelt eksempel på dette.

Kirkedokumentet er en tydelig videreføring av konkordien på punkter der selve konkordieteksten først og fremst er opptatt av grunnlaget for en erklæring av kirkefellesskapet. Kirkedokumentet sier imidlertid noe både om sammenhengen mellom erklæring og virkeliggjørelse og virkeliggjørelsens elementer. På denne måten makter kirkedokumentet å gi pekepinn på hvordan det kirkefellesskap som er oppnådd gjennom konkordien skal få synlige følger for kirkenes konkrete liv.

Gjennom kirkedokumentet tydeliggjør kirkene innenfor LKF sitt syn på både embetet og tilsynstjenesten. Kirkedokumentet kan gi de utenforstående kirkene en nyttig pekepinn om synet blant signaturkirkene på disse punktene. Dokumentet er ikke underskrevet av kirkene, men må, med utgangspunkt i generalforsamlingenes anbefaling, kunne oppfattes som et dokument som kirkene stiller seg bak.

Et syn på embetet og tilsynstjenesten slik det er blitt gjort rede for her vil ikke stride med den oppfatningen Dnk har i henhold til det som er blitt sagt ovenfor om tolkningen av Porvooavtalen, men tvert imot utfylle konkordien på en tilfredsstillende måte på sentrale punkter.

1.4.2 b Sakramentsdokumentene: «Om lære og praksis vedrørende nattverden» og «Om lære og praksis vedrørende dåpen

b.1 Nattverdsdokumentet

Nattverdsdokumentet prøver å ta på alvor at det i etterkant av konkordiens tilblivelse har kommet en rekke nyere eksegetiske resultater, et forandret økumenisk perspektiv, forandring på nattverdspraksis og samfunnsforandringer som krever en ny og fordypet studie av nattverden. Dokumentet gir en bred redegjørelse både når det gjelder nattverdslæren og spørsmål vedrørende nattverdspraksis. Det er av interesse å lese dette dokumentet ut fra de argumentene som ble brukt mot selve konkordien i Norge, hvor spesielt nattverdlæren ble kritisert. Det som blir tydelig i nattverdsdokumentet, er at det legges vekt på en presisering når det gjelder det lutherske anliggende om at Jesus Kristus virkelig er tilstede i elementene, og ikke bare som et verbalt nærvær gjennom ordet. Dette anliggende kommer tydelig til uttrykk når nattverdsdokumentet sier: «I nattverdens forkynnelse og lovprisning ihukommes og tilegnes Guds forsoningshandling i Jesu liv, død og oppstandelse. Idet vi spiser brødet og drikker vinen, får vi del i det offer Jesus brakte en gang for alle, i hans legeme og blod som han har gitt for oss alle. Slik tilegner vi oss forsoningsverket (soteriologisk aspekt).» (Sml. «Om lære og praksis vedrørende nattverden», II.A.1.b.), 81). Litt senere i samme teksten heter det: «Med brød og vin får hver enkelt tilsagt og tilegnet Jesu Kristi fullførte forsoningsverk i Den Hellige Ånds kraft. Vi blir tilsagt og får frelsens gave ved at elementene blir gitt og mottatt.» (II.A.2.) Det legges også vekt på at nattverden ikke er et individuelt foretagende, men hører hjemme i menighetssammenhengen og er en kirkens handling.

Sammenfattende kan det sies at nattverdsdokumentet utdyper den kortfattede konkordieteksten på vesentlige punkter. Den gir en nyttig pekepinn på hvordan nattverdslærens bredde innenfor den reformatoriske tradisjonen utfoldes i dag og forstås innenfor fellesskapet av signaturkirker.

b.2 Dåpsdokumentet

Dåpsdokumentet tar, på samme måte som nattverdsdokumentet, utgangspunkt i konkordiens utsagn om dåpen og utdyper den, både i forhold til teologi og praksis. Dåpen knyttes til frelsen, men det sies også at det ikke kan utelukkes «at Gud også har andre veier til mennesket, for hans elskende frihet kjenner ingen grenser. Men vi er forpliktet til å holde oss til de måter Gud har bundet seg selv til evangeliet og som han tilbyr oss» (I.5.). Dokumentet sier at dåpen er en ugjenkallelig handling som ikke kan gjentas og tar dermed avstand fra underkjennelse av dåp som er gjennomført i andre kirker. Samtidig som det gis argumenter både for barne- og voksendåp, understrekes det at barnedåpens gyldighet ikke må underkjennes. Det understrekes at dåpen bør feires i menighetens gudstjeneste for å synliggjøre at mennesket gjennom dåpen blir kalt inn i de troendes fellesskap og kirkene oppfordres til å utveksle dåpsliturgier og -formularer og hjelpemateriell til dåpsforkynnelsen slik at det kan skje en gjensidig berikelse. En vender seg klart mot en prinsipiell avvisning av dåpen, men åpner opp for at det i visse unntakstilfeller, der «man ved barnedåp ikke kan vente en kristelig oppdragelse av den

døpte» kan utsette dåpen, med vekt på at dette ikke er en endelig avvisning. Der barnevelsignelse praktiseres må det tydeliggjøres at denne ikke må forstås som en «avsvekkelse av dåpen og dens karakter av tilsagn og løfte fra Gud» (III.7.). Hovedvekten ligger på at dåpen er et enhetsbånd mellom kirkene og forener mennesket med Kristus, i samsvar med det som sies i Rom 6,4.

Den tydelige avvisningen av at dåp gjennomført i andre kirker kan underkjennes innenfor Leuenbergfellesskapet kan også bidra til å understreke at kirker som praktiserer gjendåp, ikke er i samsvar med det som er fellesforståelsen av dåpen innenfor LKF. Spørsmålet om Dnk gjennom en undertegning av konkordien ville kunne risikere å komme i alter- og prekestolfellesskap med kirker som underkjenner dåpen slik den praktiseres i Dnk, er dermed ikke lenger aktuell.

1.5 Den norske kirkes forhold til Leuenberg-kirkefellesskapet: Prosessen frem til nå - vurderinger i de ansvarlige organene i Den norske kirke

Som allerede beskrevet ovenfor hadde Dnk generelt et positivt syn på konkordien, men av kirkerettslige grunner og utfra tanken om en fellesnordisk framgangsmåte ble konkordien allikevel ikke underskrevet fram til i dag. Den norske kirke, representert ved Ivar Asheim og Andreas Aarflot, deltok aktivt i samtalene som førte frem til Leuenberg-konkordien, men ikke fullt så aktivt i de videre læresamtalene som stort sett foregikk regionalt.

Signaturkirkene betrakter Den norske kirke, på linje med de andre nordiske kirkene, som delaktige i arbeidet knyttet til og basert på Leuenberg-konkordien. En har deltatt i læresamtalegrupper, på generalforsamlinger og i den nåværende perioden i eksekutivkomitéen, etter at den svenske, danske og finske kirken hadde hver sine representanter i en periode hver. Det kan allikevel ikke sies at Dnk har prioritert dette oppfølgingsarbeidet høyt og Dnk har vært nokså passive fram til nittitallet i forhold til undertegnelsesspørsmålet. Vedtakene i MKR og Bispemøtet fra disse årene viser at man ønsket å opprettholde en viss kontakt med Leuenberg læresamtaler, også fordi det var ønskelig fra deres side, uten at man ville gå tungt inn i det.

Tidligere tendenser til å markere Leuenberg-kirkefellesskapet som et «protestantisk» kirkefellesskap, samlet som en «europeisk protestantisk synode», som var aktuell tematikk f.eks. i 1992, ble vurdert negativ av Dnk. Fra norsk side har en hele tiden holdt igjen overfor tendenser til å ville markedsføre Leuenberg-fellesskapet som en protestantisk blokk i Europa og har ment at det var viktig å ikke bygge ut en full kirkestruktur eller økumenisk struktur for organisasjonen. I dag framstår organisasjonen som initiativtaker til konsultasjoner med teologiske temaer og til en generalforsamling av deltakerkirkene med visse mellomrom. Det har vært norsk deltakelse i disse generalforsamlingene gjennom tiden, hvor de norske utsendingene har hatt observatørstatus.

I 1992 ble de nordiske kirker tilskrevet av eksekutivkomitéen og bedt om å ta opp spørsmålet på nytt, bl.a. med den begrunnelse at det var ønskelig at de «reformatoriske kirker i Europa» benyttet de nye muligheter i et forenet Europa til å utvikle sitt fellesskap. Det ble besvart, etter modell av den svenske kirkes svar, at dette skulle drøftes i fellesskap i Norden etter at arbeidet med Porvooavtalen var sluttført.

Etter at Porvooavtalen var sluttført og underskrevet begynte Teologisk Nemnd å ta opp saken på nytt. I 1997 og 1998 har *Teologisk Nemnd, Mellomkirkelig Råd og*

Bispemøtet drøftet saken med sikte på en endelig avklaring på om man ville anbefale en underskriving av konkordien.

Teologisk Nemnd vedtok på sitt møte 17./18.april 1998 (TN sak 5/98) følgende:

1. TN fastholder sin intensjon om at Den norske kirke bør underskrive Leuenberg-konkordien. Den er et tilstrekkelig teologisk grunnlag for gjensidig alter- og prekestolfellesskap med de øvrige signaturkirker.
2. Den videre beslutningsprosess må reflektere den utvikling som har funnet sted i kirkene siden Leuenberg-konkordien ble framlagt. Særlig gjelder dette de spesielt forpliktende relasjoner som Den norske kirke har etablert gjennom sin tilslutning til Porvoo-erklæringen og avtalen med Metodistkirken i Norge.
3. TN vil melde reservasjoner i forhold til visse trekk ved utviklingen av Leuenbergfellesskapet, og ønsker så langt som mulig en avklaring med Leuenbergkirkene om Leuenbergfellesskapets struktur, status og ekklesiale selvforståelse.
4. Om nødvendig utarbeides på grunnlag av denne avklaring et protokollat eller en signaturforklaring fra vår side.

Mellomkirkelig Råd stilte seg "fullt og helt bak TNs behandling av forholdet til Leuenbergfellesskapet." (MKR 28/98, 1.)

Bispemøtet vedtok på sitt vårmøte 1998 (BM Sak 06/98) å støtte den prosedyren det skulle legges opp til fra sentralkirkelig hold. "Bispemøtet forutsetter at saken kommer tilbake etter behandlingen i Teologisk Nemnd og Mellomkirkelig Råd, for at saken etter fastsatt prosedyre kan framsendes til Kirkemøtet med uttalelse og tilråding fra Bispemøtet. Men Bispemøtet vil allerede nå gi til kjenne at en ser det som forsvarlig og ønskelig at Den norske kirke gir sin formelle tilslutning til Leuenberg-konkordien og dermed blir en mer aktiv del av kirkefellesskapet. Spørsmålet om undertegning ble i 1976 blant annet skjøvet ut på grunn av de manglende formelle organer som kunne fatte beslutning på vegne av Den norske kirke. Denne innvending gjelder ikke i dag etter at Kirkemøtet har blitt tillagt en slik myndighet."

Det betyr at Teologisk Nemnd, Mellomkirkelig Råd og Bispemøtet i 1998 kom med klare vedtak om at det skal siktes mot en underskriving av konkordien. Saken skal fremmes på Kirkemøtet i 1999, som det ansvarlige organet. I tillegg til selve undertegnelsen ønsker man å tydeliggjøre sitt ståsted gjennom en signaturforklaring.

I mai 1998 ble det avholdt en samtale mellom representanter for Dnk fra Teologisk Nemnd/Bispemøtet og Leuenberg-Eksekutivkomitéen som hadde sitt møte i Oslo. Samtalen førte langt på vei til en avklaring av en del spørsmål fra Den norske kirke. Samtidig tydeliggjorde den behovet for å føye til en signaturforklaring til en eventuell undertegning, der Den norske kirke presiserer sin posisjon overfor LKF, både av hensyn til de kirkene vi har kirkefellesskap med fra før og for å tydeliggjøre overfor kirkene innenfor Leuenberg-kirkefellesskapet hvilke aspekter Dnk ønsker å vektlegge spesielt i forhold til LKF.

Februar 1999 ble det avholdt en nordisk konsultasjon om forholdet til LK og LKF i Oslo i regi av Mellomkirkelig Råd/Teologisk Nemnd.

1.6 De nordiske folkekirkenes forhold til Leuenberg-konkordien og Leuenberg-kirkefellesskapet

Hvilke følger har en eventuell undertegning av Den norske kirke for forholdet mellom de nordiske søsterkirkene? Et av de tidligere argumentene i Dnk når man valgte

å ikke undertegne konkordien er at man ønsket en *samkjørt nordisk holdning* til disse spørsmålene. Leuenberg-konkordien og Leuenberg-fellesskapet har fått en noe ulik vurdering i våre nordiske søsterkirker. Ved en konsultasjon i Oslo februar 1999 mellom de nordiske lutherske folkekirkene ble dette presentert. Spørsmålet om forholdet til Leuenberg i lys av forholdet til Porvooavtalen ble også drøftet.

For å kunne forstå Den norske kirkes intensjon med å undertegne konkordien skal det derfor kort gjøres rede for spørsmålets ståsted i disse kirkene.

1.6.1 Den svenske kirken

Den svenske kirkes Bispemøte stilte seg positivt til LK i 1975. Det ble konstatert at konkordien ikke motsier den svenske kirkes bekjennelse og at man imøteså videre teologiske læresamtaler som kunne bidra til ytterligere presisering og større klarhet når det gjelder punkter som fortsatt ble oppfattet som uklare. Man avstod fra en undertegning fordi man først og fremst anså problemstillingene som kontinentale problemstillinger. I dag er mange i Den svenske kirken mer kritisk til Leuenberg-konkordien, fordi LKF's ekklesiologiske status oppfattes som uklar. Likeså oppfattes de teologiske dokumentenes status fra de senere årene som uklar, særlig synet på episkopé. I tillegg til det henviser man til Svenska Missionsförbundets nære relasjoner til Leuenberg, hvilket vanskeliggjør kontakten til Leuenberg p.g.a. gjendåpsproblematikken. Selve konkordieteksten kritiseres, i større grad enn tidligere, som en minimalistisk løsning som ikke i tilstrekkelig grad klarer å ivareta sentrale lutherske anliggender, fremfor alt når det gjelder dåp og embetssyn.

Når prester med reformert bakgrunn ønsker å tjenestegjøre i Den svenske kirke er det opp til hvert enkelt domkapittel å vurdere reordinasjon. Det er i praksis allikevel ikke blitt foretatt noen reordinasjon.

1.6.2 Den finske evangelisk-lutherske kirken

Den finske evangelisk-lutherske kirke har i mye større grad enn de andre nordiske kirkene gitt uttrykk for en negativ vurdering av selve konkordieteksten fra starten av. Konkordien ble oppfattet som uklar og alt for kortfattet til at man kunne underskrive den. Man mente ikke at den inneholdt noe som ville stride mot Guds ord eller den lutherske bekjennelsen, men den var utfra den finske vurderingen ikke tilstrekkelig grunnlag til alter- og prekestolfellesskap. Den ekklesiologiske modellen som ligger til grunn for LK ble også kritisert. Den finske evangelisk-lutherske kirke ville dog fortsatt være med i de videre læresamtalene for å arbeide mot en større teologisk klarhet. Spesielt den manglende vektleggingen av realpresensen i nattverden ble kritisert. I dag kritiseres spesielt følgende aspekter ved LKF:

1. LKFs ekklesiologiske status er uklar, dokumentenes status er uklar, graden av forpliktelsen som ligger i dem, og fraværet av klare utsagn om bispeembetet.
2. Spesielt i lys av Porvooavtalen kreves det at økumeniske avtaler må ha større konsekvenser for det praktiske livet enn tilfelle er innenfor LKF. LK som teologisk overenkomst har ingen konstitusjonelle følger for kirkene og LK's implementering i kirkene er overlatt til den enkelte kirkes vurdering. Dette vurderes som utilstrekkelig i forhold til en kirkelig avtale om alter- og prekestolfellesskap.
3. Den finske kirken foretrekker å inngå enkeltavtaler med noen kirker innenfor LKF, slik som med Den evangeliske kirken i Tyskland (EKD), som forhandles på individuell basis, fremfor en fellesavtale lik LK. Reordinasjon av prester med

reformert bakgrunn har hittil ikke vært aktuelt p.g.a. manglende søkergrunnlag så langt.

1.6.3 Den danske folkekirke

Den danske folkekirke vurderer prinsipielt LK positivt og har gitt uttrykk for det ovenfor LKF. Når Den danske kirken velger å ikke underskrive LK skjer det av flere grunner: For det første mangler det i Danmark kirkerettslige strukturer som umuliggjør en underskrift. For det andre er det indrekirkelige forhold i Den danske kirke som vanskeliggjør en slik underskrift. For det tredje er Den danske kirke prinsipielt kritisk til enhver form for økumeniske avtaler som baserer seg på undertegning av dokumenter.

Den danske kirken har bekreftet sin fortløpende interesse i deltakelsen i LKF som om de var en signaturkirke. Når prester med bakgrunn i Leuenbergkirkene ønsker å tjenestegjøre blir de ikke reordinert, men blir innsatt i sine stillinger på samme måte som luthersk ordinerte prester.

Det betyr at det ikke er aktuelt for noen av de andre nordiske folkekirkene å formelt undertegne konkordien for øyeblikket, selv om argumentasjonen som ligger bak er noe ulik i de forskjellige kirkene. Ved konsultasjonen ble det allikevel gitt uttrykk for at en undertegning fra Den norske kirkes side ikke vil føre til noen negative forandringer i forhold til våre nære indre-nordiske relasjoner.

2 KONKLUSJON - HVORFOR UNDERTEGNE NÅ?

Gjennom samtalene i Teologisk Næmnd, Mellomkirkelig Råd og Bispemøtet har det kommet frem en rekke argumenter som taler for at Den norske kirke undertegner konkordien i den nærmeste framtiden.

Disse argumentene skal her oppsummeres:

- 1 *Konkordieteksten* er blitt drøftet i Dnk gjennom omfattende høringsrunder. På tross av at det kom frem en del argumenter mot konkordien, gikk et stort flertall i Bispemøtet inn *for at konkordien gir en tilstrekkelig avklaring på de lærestridighetene* som har bestått mellom våre kirker, og at dette danner *grunnlag for alter- og prekestolfellesskap*. Der konkordieteksten kan oppfattes som noe kortfattet, kan kirkedokumentet og sakramentsdokumentene fra de senere år være med på å kaste lys over disse spørsmålene. Selv om disse dokumentene ikke har samme status som konkordieteksten er de tekster med en forpliktende karakter for signaturkirkene og tydeliggjør den teologiske utviklingen innenfor fellesskapet.
- 2 *Behovet for et ordnet forhold til de andre reformatoriske kirkene i Europa* har vært påtrengende. I praksis er det alter- og prekestolfellesskap mellom Den norske kirke og kirker tilhørende den unerte, reformerte eller lutherske tradisjonen i Europa. Prester fra disse kirkene, som ønsker å tjenestegjøre i Dnk, blir ikke reordinert. Til tross for dette har det aldri vært en *synlig markering av at lærefordømmelsene fra Confessio Augustana ikke treffer disse kirkers teologiske syn i dag* og at vi har et tilstrekkelig felles læregrunnlag, som kan danne grunnlag for alter- og prekestolfellesskap. Gjennom en undertegning av konkordien vil det være mulig å synliggjøre vår enighet i Leuenberg-konkordiens prinsipielle avklaring av dette spørsmålet og komme i et ordnet forhold til disse kirkene på et læremessig plan.
- 3 *Argumentene fra syttitallet* om at det ikke finnes kirkerettslige strukturer i Dnk til å fatte slike vedtak har ikke lenger gyldighet i dag i og med at *Kirkemøtet* er blitt

etablert. Når det tidligere er blitt vektlagt at det ikke er aktuelt å inngå en avtale med kirker som ikke er tilstede i vårt land, er også dette argumentet lite bærekraftig, i og med at Dnk har etablert kirkelig fellesskap med andre europeiske kirker som knapt er tilstede i Norge. Samtidig aktualiseres de internasjonale og europeiske perspektiver stadig mer. Den norske kirke har på grunnlag av en forståelse av kirkens enhet, som baserer seg på en grunnleggende enighet om evangeliets forkynnelse og sakramentens forvaltning (CA VII), inngått avtaler om kirkelig fellesskap med anglikanske kirker og Metodistkirken i Norge. Dermed er det vanskelig å begrunne at vi ikke kan ha fellesskap med Leuenberg-konkordiens signaturkirker når det ikke finnes noen avgjørende læremessig hindring for et slikt fellesskap og når noen av de kirker vi har fellesskap med igjen har kirkefellesskap med Leuenbergkirkene.

- 4 Det er i samsvar med Den norske kirkes økumeniske målsetninger å arbeide videre for å etablere forpliktende og egnete former for virkeliggjørelsen av fellesskap mellom europeiske kirker, hvor et samspill mellom embete og synodale og presbyteriale ordninger utvikles. Som det er blitt gjort rede for ovenfor er *Leuenberg-konkordien og Porvooavtalen kompatible* i den forstand at vi ikke kan se at én bestemt forståelse av utforming av tilsynstjenesten kan gjøres til et avgjørende kriterium for hvilke kirker Den norske kirke kan ha alter- og prekestolfellesskap med. Dette er heller ikke Porvooavtalens intensjon. Tvertimot forplikter kirkene seg gjennom Porvooavtalen til å søke videre økumenisk fellesskap. På grunnlag av vår lutherske læretradisjon er det ingen grunn til å la være å stå sammen med de andre europeiske lutherske kirkene som har signert Leuenberg-konkordien og tilby reformerte og unerte kristne alter- og prekestolfellesskap. Dersom Den norske kirke, uten å ha tungtveiende teologiske grunner, fortsatt velger å la være å underskrive konkordien, vil dette være et meget uheldig økumenisk signal både innad og utad. Det ville undergrave den holdningen til konkordien som man har gitt uttrykk for tidligere.
- 5 Leuenberg-konkordien vil ikke føre til en kirkeunion med alle kirker som har underskrevet konkordien, men vil være det læremessige grunnlag som kan danne en plattform for Den norske kirkes bilaterale relasjoner med signaturkirkene og en videre utvikling og utdyping av kontaktene mellom kirkene. LKF kan ikke på vegne av kirkene forhandle frem videre kirkelige avtaler med andre kirker, men alle signaturkirkene må selv ta stilling til eventuelle nye økumeniske relasjoner ut fra deres teologi og kontekst. LKF vil allikevel kunne være med å anbefale visse avgjørelser i signaturkirkene, uten at disse kan gjøres til forpliktende for alle signaturkirker.
- 6 Når det gjelder de betenkeligheter som finnes mot en for sterk aksentuering av «*protestantismen i Europa*» vil det være viktig at Dnk har mulighet for aktivt å påvirke utviklingen. Dette vil være mer troverdig når det skjer fra en signaturkirke som er fullverdig medlem.
- 7 En undertegning av konkordien fra Den norske kirkes side vil realisere en felles målsetning i Det lutherske verdensforbund om å videreutvikle forholdet både til de anglikanske kirkene og kirkene som tilhører den reformerte tradisjonen. En undertegnelse av Leuenberg-konkordien vil være en viktig presisering av Den norske kirkes økumeniske engasjement og profil. Den norske kirkes forpliktelse overfor Porvooavtalens signaturkirker vil ikke svekkes gjennom en undertegning av konkordien.
- 8 Kontakten og samarbeidet med signaturkirkene i LKF, som med Den evangeliske kirke i Tyskland, spesielt de lutherske kirkene, krever at Den norske kirke tar stilling til hvordan forholdet skal utvikle seg og hvilken basis det skal bygges på. Alle disse

kirkene imøteser en norsk underskrift. Fellesskapet med kirkene i Europa, basert på alter- og prekestolfellesskapet stadfestet gjennom LK, kan føre til en gjensidig berikelse i et bredere protestantisk økumenisk fellesskap. Samtidig vil Konferansen av Europeiske Kirker fortsatt være det europeiske organet der Den norske kirkes økumeniske fellesengasjement i Europa fortsetter.

3 SIGNATURFORKLARINGEN

Ved undertegningen skal det legges ved en signaturforklaring som forklarer og tydeliggjør Den norske kirkes argumentasjon utfra dens forpliktethet til andre økumeniske relasjoner og dens kritiske vurdering av visse trekk ved utviklingen av LKF. Man holder fast ved den prinsipielle anerkjennelsen av konkordiens tilstrekkelighet til å danne grunnlag for alter- og prekestolfellesskap på basis av overenstemmelsen i forståelsen av evangeliet.

Signaturforklaringen presiserer følgende punkter:

1. en grunnleggende positiv vurdering av konkordien som tilstrekkelig når det gjelder avklaringen av lærefordømmelsene og som grunnlag for alter- og prekestolfellesskap med Leuenberg-konkordiens signaturkirker. basis for denne anerkjennelsen er kriteriene for kirkelig enhet slik de blir utfoldet i Confessio Augustana VII.
2. en tydeliggjøring av at vi er bundet inn i andre økumeniske relasjoner av forpliktende karakter, slik som Porvooavtalen og avtalen om utvidet kirkefellesskap med Metodistkirken i Norge, "Nådens fellesskap", og i det nære nordiske samarbeidet mellom de lutherske folkekirkene.
3. en vektlegging av at bispeembetet er viktig for oss, men at det ikke er nødvendig for å kunne anerkjenne andre kirker. Dog gis det uttrykk for at den biskoppelige tilsynstjenesten, episkopatet, er i vår kontekst et viktig tegn på kirkelig enhet.
4. en kritisk holdning overfor tanken om en protestantisk synode
5. en forsiktig avventende holdning overfor en for sterk organisatorisk konsolidering av LKF

Teksten til signaturforklaringen

<p style="text-align: center;">DEN NORSKE KIRKES SIGNATURFORKLARING VED UNDERTEGNELSEN AV LEUENBERG-KONKORDIEN</p>

Den norske kirke ønsker på denne måten å gi uttrykk for sin glede over undertegnelsen av Leuenberg-konkordien. Etter at vi har vedtatt å bekrefte den grunnleggende positive vurdering av konkordien også på skriftlig måte, ønsker vi å redegjøre for vår undertegnelse av konkordien og den forpliktelsen som oppstår som et ledd i fellesskapet av signaturkirker.

Til Den norske kirkes økumeniske posisjon

Den norske kirke er på mangfoldig vis bundet inn i økumeniske relasjoner med andre kirker. Vi er med i Porvoofellesskapet mellom de nordiske og baltiske lutherske kirkene og de anglikanske kirkene i Storbritannia og Irland. Likeså har vi en avtale med Metodistkirken i Norge («Nådens Fellesskap») og står i et nært samarbeid med de andre nordiske lutherske kirkene. Vi er medlem av Det Lutherske Verdensforbund, Kirkenes Verdensråd og Konferansen av Europeiske Kirker.

Det nære fellesskapet med disse kirkene innebærer en forpliktelse også i forhold til andre kirkelige avtaler som vi inngår, både når det gjelder den teologiske

kompatibiliteten mellom disse avtaler og i forhold til de tradisjonene og den konteksten som vi står innbundet i.

På bakgrunn av disse overveielserne ønsker vi å presisere undertegnelsen av konkordien på noen punkter, for å tydeliggjøre vår forståelse av konkordien:

1. Vi erkjenner med takknemlighet at de dogmatiske stridighetene mellom våre kirker har kommet til en tilstrekkelig avklaring gjennom Leuenberg-konkordien. Den norske kirke har nå anledningen til å gi uttrykk for denne anerkjennelsen også på skriftlig og offisiell vis.
2. Vi istemmer prinsipielt forståelsen av evangeliet slik den kommer til uttrykk i Leuenberg-konkordien. Dermed overvinnes i tilstrekkelig grad de teologiske stridighetene mellom våre kirker. På grunnlag av en enighet om forståelsen av evangeliet (LK §33) forplikter vi oss gjennom konkordien til å tilby alter- og prekestolfellesskap til signaturkirkene.
Denne forpliktelsen hviler på en overbevisning slik den kommer til uttrykk i Leuenberg-konkordien, «at vi i fellesskap har del i den ene Jesu Kristi kirke og at Herren frigjør oss og forplikter oss til felles tjeneste.» (LK §34)
3. Den norske kirke vil understreke betydningen av de læresamtalene som er ført mellom signaturkirkene siden 1973. Utdypningen i forhold til kirkesyn og sakramentsforståelse er viktig for vår positive vurdering av Leuenberg-konkordien og tilslutningen til Leuenberg-kirkefellesskapet. Vi ønsker å understreke behovet for videre teologiske samtaler. Sammen med kirkene i Leuenberg-kirkefellesskapet kan vi ikke akseptere alter- og prekestolfellesskap med kirker som praktiserer gjendåp.
4. På bakgrunn av de økumeniske avtaler som vi har inngått er det blitt tydelig for oss at både forståelsen av og den konkrete utformingen av kirkefellesskap blir ulik i de forskjellige kontekster. I alle våre kirker finnes det former for episkopé, som er nødvendige for kirkene. Den konkrete utformingen og forståelsen av det kirkelige tilsyn kan allikevel variere.
Utfra sin forpliktelse gjennom Porvooavtalen ønsker Den norske kirke å legge vekt på at fellesskapet i ord og sakrament i vår tradisjon også blir tydelig gjennom episkopé og episkopatet som et tegn på enhet. Vi er dessuten økumenisk forpliktet til å verdsette denne tradisjonen. Bispemebetet i Den norske kirke har bidratt til fellesskapet med de anglikanske kirkene. Det forhindrer ikke at vi kan anerkjenne kirker som ikke har et slikt embete og ha kirkefellesskap med dem.
5. Gjennom en undertegnelse av konkordien anerkjenner vi vår nære tilknytning til Leuenberg-konkordiens signaturkirker. Vår undertegnelse impliserer ikke at vi ser ukritisk på utviklingen i Leuenberger kirkefellesskapet. Det er viktig for oss å tydeliggjøre at en undertegnelse av Leuenberg-konkordien ikke uten videre impliserer en grunnleggende anerkjennelse av nye kirkestrukturer i Europa. Det er viktig å betone at samarbeidet med signaturkirkene i organisatoriske strukturer ikke må føre til at andre økumeniske relasjoner blir vanskeliggjort. Vi er kritiske til ønsket

om en sterk konsolidering av protestantismen som sådann og til en utvikling av protestantiske synodale strukturer i Europa.¹

6. Virkeliggjøringen av kirkelig fellesskap skjer både på et teologisk og på et praktisk plan, i det daglige liv mellom kirkene som har sluttet seg til fellesskapet. Vi er takknemlige for den utfordringen som ligger i undertegnelsen av konkordien og i muligheten for alter- og prekestolfellesskap. Vi håper på at vi, som Den norske kirke og som del av Porvoofellesskapet, kan bidra til gjensidig berikelse av våre tradisjoner og av vårt kirkelige liv, sammen med kirkene innenfor Leuenberg-kirkefellesskapet.
7. På grunnlag av og i overensstemmelse med den enigheten som er oppnådd i konkordien og som er i samsvar med vår kirkes bekjennelse ønsker vi på denne måten å gi uttrykk for vårt fellesskap med Leuenberg-konkordiens signaturkirker. Undertegnelsen av konkordien skjer i den overbevisningen at kallet for kirkenes enhet i Jesus Kristus også virkeliggjøres i og gjennom fellesskapet av Leuenberg-konkordiens signaturkirker.

<p style="text-align: center;">SIGNATARERKLÄRUNG DER NORWEGISCHEN KIRCHE ZUR UNTERZEICHNUNG DER LEUENBERGER KONKORDIE</p>
--

Die norwegische Kirche möchte auf diese Weise ihre Freude über die Unterzeichnung der Leuenberger Konkordie zum Ausdruck bringen. Nachdem wir uns nun entschlossen haben, unsere grundsätzlich positive Würdigung der Konkordie auch in einer schriftlichen Zustimmung zu ihr zu bestätigen, möchten wir unsere Unterzeichnung der Konkordie, aber auch die damit entstehende Verpflichtung als eines Gliedes der Gemeinschaft der Signatarkirchen, aus der Sichtweise der Kirche Norwegens erläutern.

Zur ökumenischen Stellungnahme der norwegischen Kirche

Die norwegische Kirche ist auf vielfältige Weise in ökumenischen Beziehungen mit anderen Kirchen verbunden. Wir sind ein Glied der Porvookirchengemeinschaft zwischen den nordischen und baltischen lutherischen Kirchen und den anglikanischen Kirchen in Großbritannien und Irland. Wir haben auch ein Abkommen mit der methodistischen Kirche in Norwegen ("The community of grace") und stehen in enger Zusammenarbeit mit den anderen nordischen lutherischen Kirchen. Wir sind Mitglied

---

¹ Vi er takknemlige for at dette aspektet er vektlagt i konkordien selv (LK §46) og i konkordiens tolkning i dokumentet «Leuenberg - Meissen - Porvoo. Modelle kirchlicher Einheit aus der Sicht der Leuenberger Konkordie», §3.5., der det sies: «Der ökumenische Aspekt der LK hat von Anfang an deutlich machen wollen, dass diese sich nicht als konfessioneller Alleingang, sondern vielmehr als Beitrag zur 'ökumenischen Gemeinschaft aller christlichen Kirchen' versteht (§46).»

des Lutherischen Weltbundes, des Weltkirchenrates und der Konferenz Europäischer Kirchen.

Die Verbundenheit mit diesen Kirchen beinhaltet eine Verpflichtung in Bezug auf andere kirchliche Abkommen, die wir eingehen, sowohl was die theologische Kompatibilität zwischen diesen Abkommen betrifft, als auch in Bezug auf die Traditionen und Kontexte, in denen wir eingebunden sind.

Auf der Grundlage dieser Überlegungen möchten wir bezüglich unserer Unterzeichnung der Konkordie einige Punkte präzisieren, um unser Verständnis der Konkordie zu verdeutlichen:

1. Wir erkennen mit Dankbarkeit an, daß die dogmatischen Streitigkeiten zwischen unseren Kirchen durch die Leuenberger Konkordie zu einer zureichenden Klärung gekommen sind, und daß die norwegische Kirche nun die Gelegenheit hat, dieser prinzipiellen Anerkennung auch schriftlich und offiziell Ausdruck zu geben.
2. Wir stimmen in das Verständnis des Evangeliums, wie es in der Leuenberger Konkordie zum Ausdruck kommt, grundsätzlich ein. Auf diese Weise werden die theologischen Streitigkeiten zwischen unseren Kirchen in zureichendem Masse überwunden. Auf der Grundlage der Einigkeit in Bezug auf das Verständnis des Evangeliums (LK §33) verpflichten wir uns durch die Konkordie den Signatarkirchen Kanzel- und Abendmahlsgemeinschaft zu gewähren. Diese Verpflichtung beruht auf der Überzeugung, wie sie in LK zum Ausdruck kommt, "daß sie gemeinsam an der einen Kirche Jesu Christi teilhaben und daß der Herr sie zum gemeinsamen Dienst befreit und verpflichtet." (LK, §34)
3. Die norwegische Kirche möchte die Bedeutung der Lehrgespräche, die zwischen den Signatarkirchen seit 1973 geführt worden sind, unterstreichen. Die Vertiefung in Bezug auf Kirchen- und Sakramentsverständnis sind wichtig für unsere Beurteilung der Leuenberger Konkordie und unseren Anschluss an die Leuenberger Kirchengemeinschaft. Wie möchten das Bedürfnis nach der Weiterführung der theologischen Gespräche unterstreichen. Gemeinsam mit den Kirchen der Leuenberger Kirchengemeinschaft können wir nicht die Kanzel- und Abendmahlsgemeinschaft mit Kirchen annehmen, die die Wiedertaufe praktizieren.
4. Auf dem Hintergrund der ökumenischen Abkommen, die wir eingegangen haben, ist uns deutlich geworden, daß das Verständnis und die konkrete Ausformung von Kirche und Kirchengemeinschaft in den verschiedenen Kontexten sich unterschiedlich gestaltet. In allen unseren Kirchen gibt es Formen von episkopé, die für die Kirchen notwendig sind. Die konkrete Ausformung und das Verständnis des Leitungsdienstes kann jedoch variieren. Auf dem Hintergrund der Verpflichtung durch das Porvoo-Abkommen möchte die norwegische Kirche betonen, daß die Gemeinschaft in Wort und Sakrament in unserer Tradition auch durch die Episkopé bzw. das Episkopat als eines Zeichens der Einheit verdeutlicht wird. Wir haben außerdem eine ökumenische Verpflichtung dazu, diese Tradition wertzuschätzen. Das Bischofsamt der norwegischen Kirche hat die Gemeinschaft mit den anglikanischen Kirchen erleichtert. Das verhindert aus unserer Sicht nicht die volle Anerkennung anderer

Kirchen, die ein solches Amt nicht haben, oder die Kirchengemeinschaft mit solchen Kirchen.

5. Wir erkennen durch die Unterzeichnung der Konkordie unsere Verbundenheit mit den Signatarkirchen der Leuenberger Konkordie an. Unsere Unterzeichnung der Konkordie schließt nicht ein, daß wir die Entwicklung der Leuenberger Kirchengemeinschaft als solcher unkritisch sehen.
Es ist uns wichtig, zu verdeutlichen, daß die Unterzeichnung der Leuenberger Konkordie an sich keine grundsätzliche Anerkennung neuer Kirchenstrukturen in Europa impliziert. Aus unserer Sicht ist es wichtig, zu betonen, daß die enge Zusammenarbeit der Signatarkirchen in organisatorischen Strukturen nicht dazu führen darf, daß andere ökumenische Verbindungen erschwert werden. Wir sind auch kritisch gegenüber einer starken Konsolidierung des Protestantismus als solchem und gegenüber der Entwicklung von protestantischen synodalen Strukturen in Europa.²
6. Die Verwirklichung von Kirchengemeinschaft geschieht sowohl auf theologischer als auch auf praktischer Ebene, im täglichen Leben der Kirchen, die sich der Gemeinschaft angeschlossen haben. Wir sind dankbar für die Herausforderung, die in unserer Unterzeichnung der Konkordie und in der Ermöglichung von Kanzel- und Abendmahlsgemeinschaft liegt, und hoffen, daß wir als norwegische Kirche und als Glied der Porvookirchengemeinschaft zur gegenseitigen Bereicherung unserer Traditionen und unseres kirchlichen Lebens mit den Kirchen der Leuenberger Kirchengemeinschaft beitragen können.
7. Auf der Grundlage und in Übereinstimmung mit der in der Konkordie erreichten theologischen Einigkeit, die mit der Bekenntnisgrundlage unserer Kirche vereinbar ist, möchten wir auf diese Weise unsere Gemeinschaft mit den Signatarkirchen der Leuenberger Konkordie erklären.
Die Unterzeichnung der Konkordie geschieht in der Überzeugung, daß der Ruf zur Einheit der Kirchen in Jesus Christus auch durch und in der Gemeinschaft der Signatarkirchen der Leuenberger Konkordie verwirklicht wird.

---

² Wir sind dankbar für die Betonung dieses Aspekts in der Konkordie selbst (LK § 46) und in der Deutung der Konkordie im Dokument "Leuenberg - Meissen - Porvoo. Modelle kirchlicher Einheit aus der Sicht der Leuenberger Konkordie. Oslo, 23. Mai 1998, Erklärung des Exekutivausschusses", §3.5., wenn gesagt wird: "Der ökumenische Aspekt der LK hat von Anfang deutlich machen wollen, daß diese sich nicht als konfessioneller Alleingang, sondern vielmehr als Beitrag zur 'ökumenischen Gemeinschaft aller christlichen Kirchen' versteht (§ 46)."

Rapport til Mellomkirkelig Råd for Den norske kirke fra
«Nordisk arbeidskonsultasjon om de nordiske folkekirkenes forhold
til Leuenberg-kirkefellesskapet i lys av kompatibilitetsspørsmålet»
i Oslo, 12.-14.februar 1999

Førstekonsulent Stephanie Dietrich, Mellomkirkelig Råd

12.-14.februar ble det avholdt en arbeidskonsultasjon i Oslo om de nordiske folkekirkenes forhold til Leuenberg-kirkefellesskapet i lys av kompatibilitetsspørsmålet på initiativ fra Teologisk Nemnd for Den norske kirke/Mellomkirkelig Råd.

Bakgrunnen for denne konsultasjonen var at Dnk ifølge vedtakene som ble fattet i Mellomkirkelig Råd og Bispemøtet i 1998 sikter mot en underskriving av Leuenberg konkordien, og i tillegg ønsker å begrunne sin underskrift og sin stilling i forhold til Leuenberg-kirkefellesskapet (LKF) gjennom en signatarforklaring, der det redegjøres for Den norske kirkes vurdering av sitt eget forhold til LKF i lys av den norske kirkes økumeniske ståsted.

I følge vedtakene som foreligger fra de demokratisk valgte organene innenfor Den norske kirke anser man Leuenbergkonkordien til å gi et tilstrekkelig grunnlag for alter- og prekestolfellesskap med de reformerte, unerte og lutherske kirkene i Europa som har undertegnet konkordien. Gjennom en **undertegning** ønsker man å komme i et ordnet forhold til disse kirkene og bekrefte sitt engasjement overfor fellesskapet av signatarkirker. Samtidig ønsker man å presisere sin vurdering av Leuenberg kirkefellesskapet i sitt eget økumeniske ståsted gjennom en **signatarforklaring**.

Når det nå fra Dnk's side ble invitert til en slik konsultasjon var det utfra følgende motivasjon:

- De nordiske folkekirkenes har tradisjonelt forsøkt å være samkjørte når det gjelder utbygging av økumeniske relasjoner. Både kulturelt og konfesjonelt er det nære forbindelseslinjer mellom de nordiske land. Derfor er det viktig for Dnk at også forholdet til LK og LKF diskuteres som en fellesnordisk sak, samtidig som hver kirke må kunne føle seg fri til å ta egne avgjørelser når det gjelder økumeniske avtaler. Når Dnk nå sikter mot en undertegning var det viktig for oss å redegjøre overfor de andre nordiske kirkene om utviklingen og argumentasjonen i vår kirke og å samtale om hvorvidt relasjonene mellom kirkene vil affiseres av en eventuell norsk undertegning av Leuenbergkonkordien.
- Behovet for en avklaring av de nordiske kirkenes forhold til LKF kirkene synes å være maktpåliggende. Fra Dnks side var det viktig å samtale med de andre nordiske kirkene hvorvidt og hvordan man ønsker å oppnå en slik avklaring og hvilke muligheter som drøftes innenfor de forskjellige kirkene.
- Når fire av de nordiske kirkene er del av Porvoofellesskapet var det også viktig for Dnk å samtale om hvordan og om vurderingen av LK og LKF har forandret seg etter inngåelsen av Porvoovavtalen og om hvordan Den danske folkekirke som ikke er en del av Porvoofellesskapet vurderer forholdet til LKF kirkene.
- I tillegg til dette ønsket Dnk å presentere utkastet til **signatarforklaringen** som ble vedtatt i TN/AU 27.1.99, både for å redegjøre for argumentasjonen bak Dnk's planer

om en underskrift, for Dnk's kritiske merknader i forhold til LKF og for å diskutere signatarforklaringen med de andre nordiske folkekirkene og få innspill i forhold til den.

1. De nordiske folkekirkenes forhold til Leuenbergkonkordien og Leuenberg kirkefelleskapet

Den svenske kirken:

Den svenske kirkes Bispemøte stilte seg nokså positivt til LK i 1975. Det ble konstatert at konkordien ikke motsier den svenske kirkes bekjennelse og at man imøteså videre teologiske læresamtaler som kunne bidra til ytterligere presisering og større klarhet når det gjelder punkter som fortsatt ble oppfattet som uklare. Man avstod fra en undertegning fordi man f.o.f. anså problemstillingene som kontinentale problemstillinger. I dag er mange i Den svenske Kirken mer kritisk til LK, fordi LKGs ekklesiologiske status oppfattes som uklar, de teologiske dokumentenes status fra de senere årene oppfattes som uklar, likeså synet på episkopé. Selve konkordieteksten kritiseres i større grad enn tidligere som en minimalistisk løsning som ikke i tilstrekkelig grad klarer å ivareta sentrale lutherske anliggender, fremfor alt når det gjelder dåp og embetssyn. Hvert enkelt domkapitel i Sverige vurderer om prester med reformert eller unert bakgrunn som ønsker å tjenestegjøre i Den svenske kirken skal reordineres eller ikke. I praksis blir det allikevel ikke gjennomført reordinasjon.

Den finske kirken:

Den finske kirke har i mye større grad enn de andre nordiske kirkene gitt uttrykk for en negativ vurdering av selve konkordieteksten fra starten av. Konkordien ble oppfattet som uklar og alt for kortfattet til at man kunne underskrive den. Konkordien ble ikke vurdert til å inneholde noe som ville stride mot Guds ord eller den lutherske bekjennelsen, men den var utfra den finske vurderingen ikke tilstrekkelig grunnlag til alter- og prekestolfellesskap og selve den ekklesiologiske modellen som ligger til grunn for Lk ble mislikt. Den finske kirken ville dog fortsatt være med i de videre læresamtalene for å arbeide mot en større teologisk klarhet. Spesielt den manglende vektleggingen av realpresensen i nattverden ble kritisert. I dag kritiseres spesielt følgende aspekter ved LKF: 1. LKFs ekklesiologiske status er uklar, dokumentenes status er uklar og graden av forpliktelsen som ligger i dem, og fraværet av klare utsagn om embetet. 2. Spesielt i lys av Porvooavtalen kreves det at økumeniske avtaler må ha større konsekvenser for det praktiske livet enn tilfelle er innenfor LKF. LK som teologisk overenkommelse har ingen konstitusjonelle følger for kirkene og LKs implementering i kirkene er overlatt til den enkelte kirkes vurdering. 3. Den finske kirken foretrekker å inngå enkeltavtaler med noen kirker innenfor LKF, slik som EKD, som forhandles på individuell basis, fremfor en fellesavtale slik LK.

Det har hittil ikke vært en aktuell problemstilling i Den finske kirken hvorvidt prester fra reformert eller unert kontekst må reordineres hvis de vil gjøre tjeneste i den finske kirken.

Den danske kirken

Den danske kirken vurderer LK prinsipielt positivt og har gitt uttrykk for det overfor LKF. Når den danske kirken velger ikke å underskrive LK skjer det av flere grunner: For

det første mangler det kirkerettslige strukturer som umuliggjør en underskrift. For det andre er det indrekirkelige forhold i Den danske kirke som vanskeliggjør en slik underskrift. For det tredje er Den danske kirke prinsipielt kritisk mot enhver form for økumeniske avtaler som baserer seg på unntak av dokumenter.

Den danske kirken har bekreftet sitt fortløpende interesse i deltakelsen i LKF og ser positivt på muligheten til å være med i den videre Leuenbergprosessen. Når prester med bakgrunn i Leuenbergkirkene ønsker å tjenestegjøre blir de ikke reordinert, men blir innsatt i sine stillinger på samme måte som luthersk ordinerte prester.

Den norske kirken

Etter grundig behandling i Den norske kirkes organer på syttitallet var det et klart flertall for å anerkjenne teksten som tilstrekkelig grunnlag med tanke på alter- og prekestolfellesskap. Bispemøtet avsto fra underskriving og viste til kirkerettslige grunner (før etableringen av Kirkemøte måtte Kirkedepartementet være aktør i slike saker) og at det var ingen reformert kirke i Norge. Den norske kirken er, på linje med de andre nordiske kirkene, delaktige i arbeidet knyttet til og basert på Leuenbergkonkordien.

I 1997 og 1998 har Teologisk Nemd og Bispemøtet drøftet saken. Den skal legges frem for Kirkemøtet 1999. Ved undertegningen skal det legges ved en signatarforklaring som tydeliggjør Den norske kirkes argumentasjon utfra dens innbundethet i andre økumeniske relasjoner og dens kritiske vurdering av visse trekk ved utviklingen av LKF. Man holder fast ved den prinsipielle anerkjennelsen av konkordiens tilstrekkelighet til å danne grunnlag for alter- og prekestolfellesskap på basis av overenstemmelsen i forståelsen av evangeliet.

Noen momenter fra foredragene/diskusjonen:

- Utviklingen i Den norske kirke og den teologiske argumentasjonen bak signaturforklaringen ble fra norsk side innledningsvis fremstilt ved Stephanie Dietrich.
- Fra dansk side ble det ved **Peder Nørgaard Højen** spesielt vektlagt at kirkens egenskaper og kirkens kjennetegn må holdes atskilt fra hverandre. Bispeembetet hører dermed ikke til det nødvendige i kirkens vesen, hvilket utfra dansk vurdering ikke kommer tydelig nok frem i Porvooavtalen. Derfor anser man ikke Porvooavtalen og LK som compatible avtaler: Utgangspunktet for LK er en felles forståelse av evangeliet, utgangspunktet for Porvoo er evangeliets apostolitet, ifølge Nørgaard Højen. Med dette mener man at Porvooavtalen impliserer en avvisning av de reformatoriske grunnkriteriene (CA VII) som utelukkende kan danne grunnlag for kirkelig enhet, ifølge dansk syn. Leuenbergkonkordiens grunnleggende anerkjennelse av prinsippet «satis est» som grunnlag for alter- og prekestolfellesskap ble klart fremhevet som et prinsipp som er å foretrekke fremfor Porvooavtalen, som oppfattes som uklar på dette punktet.
- **Odd Bondevik** redegjorde for den norske kirkes tolkning av Porvooavtalen med utgangspunkt i spørsmålet om gyldigheten av domprostordinasjonene: Forskjellen mellom domprost- og biskoppelige ordinasjoner anses til være utelukkende kirkerettslig. Flertallet av biskopene (6) i Dnk holdt fast ved den prinsipielle muligheten for domprostordinasjoner utfra tanken om at Porvooavtalen gir vår kirke en anerkjennelse som kirke slik den er og et embetssyn der bispeembetet er et særembetet innenfor hyrdetjenesten, men ikke et embetet for seg. Mindretallet i BM (5) uttalte seg mot domprostordinasjonene. Vedtaket som ble fattet ga uttrykk for at man ikke oppfatter

domprostordinasjoner som ugyldige, men at de av hensyn til våre søsterkirker innenfor Porvoofellesskapet og utfra en forpliktelse mot Porvoovtalens vektlegging av den apostolske suksesjonen som tegn på apostolisitet skal reduseres så mye som mulig.

- En annen side som oppfattes som problematisk fra dansk side ved Porvoofellesskapet er Church of Englands underkjennelse av ordinasjon ved kvinnelige biskoper som i praksis gir en forandring i kirkesynet gjennom det at embeter underkjennes og det dermed vil oppstå nye skillelinjer i og mellom kirkene. Det ble nevnt at dette var et av grunnene til at Den danske folkekirken ikke ville undertegne Porvoovtalen.

Fra norsk side ble det vektlagt at det nettopp er Porvoovtalen som forplikter Dnk til å undertegne LK for å tydeliggjøre at man ikke er villig til å akseptere én bestemt tolkning av Porvoovtalen som ville umuliggjøre fellesskapet med ikke-episkopale kirker.

- **Ragnar Persenius** fra Den svenske kirken redegjorde for en sterk kritikk av Leuenbergkonkordien som enhetsmodell. Innholdet i konkordien ble dog ikke avvist som sådann, men han påpekte konkordiens utilstrekkelighet. Det sterke skillet mellom Leuenbergkonkordien som en kontinental avtale og Porvoovtalen er ikke bare et teologisk, men også et kulturelt skille. Fra Den svenske kirkens side ble det fremhevet at avtaler om kirkefellesskap i dag ikke bør være rene lærekonkordier slik Leuenbergkonkordien er, men de bør også nedtone skillet mellom bekjennelse og kirkelig liv og ha praktiske konsekvenser som er synlige tegn på det kirkefellesskapet som oppnås. På denne måten kan det ifølge Persenius sies at det er et kvalitativt skilnad mellom Leuenbergkonkordien og Porvoovtalen. For ham ligger det problematiske ved Leuenbergkonkordien ikke minst i dens kortfattethet, som oppfattes som en for minimalistisk løsning som etterlater mange åpne spørsmål, mens Porvoovtalen oppfattes som atskillig mer konkret og konsis som tekst. Videre kritiseres det ved Leuenbergkonkordien at den, selv om den ikke er en bekjennelseskraft, men en hermeneutisk nøkkel til å fortolke bekjennelseskraftene, anvendes som en bekjennelse. LK oppfattes som en minimumskonsens med utgangspunkt i en reduksjonistisk tolkning av CA VII som ifølge Persenius ikke er tilstrekkelig som grunnlag for alter- og prekestolfellesskap. Persenius viste videre til usikkerheten rundt det Svenske Misjonsforbundets involvering i Leuenberg, hvilket er problematisk for Den svenske kirken på grunn av gjendåpspraksisen i Misjonsforbundet.

Ifølge Persenius er LK et tilstrekkelig grunnlag for å oppheve reformasjonstidens fordømmelser og tilstrekkelig grunnlag for fellesskap når det gjelder nådemiddelforvaltning, men den danner ikke et tilstrekkelig grunnlag for kirkelig enhet. Det ble stilt spørsmålstegn ved hvilken enhet som etterstrebes og Porvoovtalen ble holdt frem som en avtale som ivaretar både den teologiske avklaringen og behovet for at denne kirkelige enheten som oppnås må få synlige og strukturelle konsekvenser.

Antti Raunio fra Den finske kirken bekreftet den svenske kritikken av Leuenbergkonkordien som enhetsmodell. Den finske kirken er kritisk til LK både av metodiske grunner, men også på grunn av synet på nattverden og embetet.

I diskusjonen etterpå ble det fra norsk side stilt spørsmålstegn ved utsagn om Porvoovtalens entydighet. Det ble også stilt spørsmålstegn ved at Porvoo i mye større grad har et organisk enhetsbegrep og det ble henvist til Leuenbergkonkordiens anliggende i forhold til «Verwirklichung der Kirchengemeinschaft». Når Den norske

kirke gjennom en signatarforklaring velger å presisere sin holdning overfor LK og LKF så er det også for å synliggjøre Den norske kirkes forpliktethet i forhold til sine andre økumeniske relasjoner.

Spørsmålet hvorvidt og på hvilken måte Den svenske kirken tenker seg å komme i et ordnet forhold til LK's signatarkirker forble ubesvart. Muligheten for bilaterale avtaler med enkeltkirker ble nevnt i denne sammenhengen.

Fra norsk side ble kriteriene for kirkelig enhet slik de fremtrer i CA VII vektlagt og spørsmålet ble stilt, hvordan vi igjen kan fremstå som kristenhet i Europa. I forholdet til spørsmålet om gjendåp ble det presisert at kirker som praktiserer gjendåp ikke kan underskrive konkordien, også fordi fellesskapet mellom signatarkirkene ville splittes opp.

Fra dansk side ble det understreket at kirkelig enhet må ha en kropp, men at denne kroppen eller kirkelige strukturen aldri må bli det avgjørende kriteriet for kirkelig enhet, ellers forlater man den reformatoriske grunnen. Videre ble det påpekt at det ikke må være en inkompatibilitet mellom prinsippene innad i våre egne kirker og utad, og det ble henvist til det reformerte nattverdssynet som ikke er noe problem «på hjemmefronten», men gjøres til et avgjørende spørsmål i forhold til andre kirker. Det ble poengtert at fellesskapet ved nattverdsbordet er den mest tydelige form for fellesskap, og at felles forståelsen av evangeliet og forkynnelsen av Kristus må være det sentrale. Konsensus er enigheten om det vesentlige, mens det fra svensk side ble sagt at det finnes grader av bekjennelsesfellesskap.

Sven Oppegaard, som deltok på konsultasjonen som observatør fra LVF, gjorde i sitt innlegg den store interessen for de nordiske folkekirkenes relasjoner til Leuenberg tydelig, i lys av deres identitet som Porvookirker. Han vektla at utviklingen i KV gikk mot samarbeid mellom «the christian World communions», og at den lutherske kirkefamilien i seg selv representerte et forsonet mangfold, der felles nådemiddelforvaltning var et sentralt punkt hvor man stod sammen. LVF ønsker gjennom sitt arbeid å bidra til samholdet mellom lutherske kirker for å tjene den kirkelige enheten. Indrekirkelige splittelser svekker ens troverdighet. Også på denne bakgrunnen er det en stor interesse for utviklingen av forholdet mellom de nordiske lutherske folkekirkene, som bortsett fra Danmark, er del av Porvoofellesskapet, og deres forhold til de kontinentale lutherske kirkene, som er en del av Leuenberg kirkefellesskapet og har alter- og prekestolfellesskap med de unerte og reformerte kirkene. Oppegaard påpekte også at bilaterale avtaler mellom kirkene påvirker hverandre, jfr. Leuenbergkonkordien i forhold til Porvoofellesskapet og «The formula of agreement» mellom ELCA og de reformerte i forhold til «Concordate of Agreement». Disse avtalene virker inn på den lutherske kirkefamilien i sin helhet. LVFs utfordring er å bidra til en koordinering av slike avtaler slik at det er meningsfullt å gå i flere retninger samtidig. I den senere tid er det også blitt stilt spørsmål fra den reformerte siden i hvilken retning LVF ønsker å gå, og det er fra The World Alliance of Reformed Churches blitt stilt spørsmål om det skal arbeides mot en global overenskomst mellom de lutherske og reformerte kirkene. I forhold til signatarforklaringen foreslo Oppegaard å hente inn mer stoff fra kirkedokumentet som ble vedtatt i Wien (1994) for å gi kraft til de ekklesiologiske utviklingslinjene som er reelle innenfor LKF i dag. Oppegaard vektla også at nådemiddelfellesskapet utfra et luthersk syn er tilstrekkelig som grunnlag for kirkelig enhet. Han vektla også at «interchangeability of ministries» bare kan skje hvis fellesskapet er tilstrekkelig bearbeidet. I forhold til vektleggingen av det historiske

episkopatet i Porvoosammenheng poengterte Oppegaard at apostolisiteten er selve poenget. Han forslo et nordisk/international studieprosjekt om kirkens apostolisitet, ev. under tittelen «apostolicity and worship».

Avslutningsvis oppsummerte de finske representantene sitt syn ved å ytre forståelse for den norske fremgangsmåten og sin anerkjennelse av mange av de presiseringene som er foretatt i det fremlagte utkastet til signatarerklæringen. Utfra den finske kirkens situasjon er det allikevel ikke mulig å akseptere en tilsvarende fremgangsmåte for den finske kirken. Det ble også understreket at en eventuell undertegning av LK fra Den norske kirkes side ikke vil skade det nordiske samarbeidet, under henvisning til det at den danske kirkes ikke-undertegning av Porvoo ikke har ført til at relasjonene er blitt dårligere. Den finske kirken har tradisjonelt hatt et nært samarbeid med EKD og har planer om å diskutere det historiske episkopatet i denne sammenhengen, på grunn av visse reservasjoner fra tysk side. Det ble også sagt at signatarforklaringen har en viktig funksjon, ikke bare overfor LKF men også i forhold til våre søsterkirker og innad i vår egen kirke. Det finnes p.d.d. allikevel ingen mulighet til å få akseptert en tilsvarende fremgangsmåte i Den finske kirken.

Den danske folkekirkes representanter ved Holger Jepsen understreket avslutningsvis at den danske kirken vil være med i samtaleprosessen i Leuenbergsammenheng. Det ble også vektlagt at embetssynet må drøftes videre. Grunnen til at Den danske kirken ikke vil underskrive er både kirkerettslig og på bakgrunn av at Den danske folkekirken prinsipielt ikke vil underskrive økumeniske avtaler av denne type. Motviljen mot underskrifter er bl.a. begrunnet i at man frykter nye økumeniske skillelinjer. Det ble vurdert positivt at Dnk nå sikter mot en undertegning av konkordien for å holde i sjakk et «alt for anglikaniserende embetssyn».

Den svenske kirken ved Ragnar Persenius understreket sin kritikk av LK. Skilnaden mellom den svenske og den norske holdningen ligger bl.a. i spørsmålet hvor bred en konsensus må være og hvilke enhetsmodeller som er gangbare. Han ga uttrykk for en positiv vurdering av prosessene som er i gang i LVF-sammenheng. Spørsmålet om en luthersk identitet må bearbeides videre. Persenius ga også uttrykk for at det er et dilemma å skulle forholde seg mot alle kirker i LKF, men at det var ønskelig for svenskene å gjøre et fremstøt mot noen av kirkene innenfor LKF.

Fra norsk side ble det ved Jan-Olav Henriksen vektlagt at det ut fra ulike kontekster er gode grunner for å undertegne eller avstå fra å undertegne, men at grunnene for å la være å undertegne, både av kirkerettslig, dogmatisk og praktisk art innenfor Dnk ikke lenger finnes. Det oppfattes slik at det gjennom Porvooavtalen foreligger en de facto anerkjennelse av embetet i alle våre kirker. Den embedsforståelsen Den norske kirke har lagt til grunn for undertegnelse av Porvoo, vil ikke stride mot en undertegning av LK. En undertegning av LK vil markere at en annen type forståelse av bispeembetet ikke hindrer kirkefelleskap, sett fra Den norske kirkes side, så lenge det er enighet om at tilsynstjenesten (episkopé) skal ivaretas.

Samtalen tydeliggjorde også at Porvooavtalen trenger en større grad av avklaring i vår kirke med tanke på dens status i embetsspørsmålet.

Avsluttende overveielser i etterkant av konsultasjonen

- Konsultasjonen tydeliggjorde at det fortsatt finnes store skillelinjer mellom de nordiske kirkene når det gjelder vurderingen av Leuenbergkonkordien og forholdet til Leuenberg kirkefellesskapet. I etterkant av Porvooavtalen er disse skillelinjene blitt enda mer tydelig og poengtert. Konsultasjonen viste også at tolkningen av Porvooavtalen varierer mellom og innad i våre kirker.
- Når det gjelder utviklingen i Dnk var det en viss forståelse for den retningen utviklingen i Dnk i forhold til Leuenberg tar, men det ble understreket at ingen av våre nordiske søsterkirker vil velge den samme fremgangsmåten som nå drøftes i Dnk. Innenfor Den danske folkekirken tenker man om LK som innenfor vår kirke, men velger en annen handlemåte.
- Utkastet til signatarerklæring fikk positiv respons fra de tilstedeværende. Det kom dog noen forslag til presisering:
  - Det ble foreslått å tilføye et avsnitt der det gis uttrykk for en positiv anerkjennelse av de ekklesiologiske presiseringene som er foretatt i ekklesiologidokumentet, både når det gjelder Leuenbergkonkordiens som økumenisk modell og behovet for strukturelle konkretiseringer av teologisk en(ig)het og når det gjelder presiseringene angående embetsforståelsen som finnes i ekklesiologidokumentet.
  - Begrepsbruket i avsnittet om episkopatet må presiseres.
  - Det vil være nødvendig å tilføye et avsnitt om dåp, der det sies noe om at det ved en undertegning fra Dnk's side forutsettes at alle signatarkirker anerkjenner hverandres dåp. Dette vil utelukke at man plutselig har alter- og prekestolfellesskap med kirker som underkjenner barnedåpen slik den blir praktisert i Dnk.
- Behovet for en avklaring av forholdet til de reformerte, unerte og lutherske kirkene i Europa som har signert LK oppleves nok ikke like påtrengende i de forskjellige kirkene. Selv om Den norske kirkes fremgangsmåte ble vurdert kritisk ble det fra ingen av de andre kirkene lagt frem et forslag på hvordan man ellers skulle komme i et ordnet forhold til disse kirkene på en gjennomførbar måte. Det å gå i gang med enkeltsamtaler med noen av signatarkirkene for å komme frem til bilaterale særavtaler oppleves ikke som en gangbar vei fra norsk side, både av teologiske og av praktiske grunner. Det ville skape nye skillelinjer innad i Europa hvis f.eks. Dnk ville inngå en avtale om alter- og prekestolfellesskap med kirkene innenfor EKD, men ikke med kirkene i Sveits eller Frankrike som har samme bekjennelsesstatus. Også spørsmålet om reordinasjon av prester fra kirkene innenfor Leuenbergkonteksten som ønsker å tjenestegjøre innenfor de nordiske folkekirkene/Dnk trenger ordninger som både er teologisk og praktisk forsvarlig.
- Meningsutvekslingen ved konsultasjonen var preget av en åpen og ærlig samtale og utveksling av posisjoner. Når det tidligere i prosessen ble sagt at de nordiske kirkene må agere i fellesskap når det gjelder forholdet til LKF, kan det i etterkant av denne konsultasjonen sies at det ikke er realistisk at de nordiske folkekirkene vil velge samme løsning når det gjelder en slik avklaring. Både vurderingen av konkordien i seg selv, enhetsmodellen som bærer konkordien, forholdet til signatarkirkene og ikke minst vurderingen av Porvooavtalens implikasjoner varierer så sterkt mellom og

innad i våre kirker, at virker lite sannsynlig at det er mulig å oppnå en samstemt fremgangsmåte.

- Konsultasjonen var meget nyttig fordi behovet for å informere hverandre om våre respektive ståsteder når det gjelder Leuenberg var påtrengende, samtidig som Dnk hadde et sterkt ønske om å informere våre søsterkirker i Norden om utviklingen i Dnk og diskutere den med dem.
- Konsultasjonen aktualiserte behovet for å jobbe videre med de teologiske spørsmålene knyttet til både Porvooavtalen og Leuenbergkonkordien og dokumentene fra LKF. Ikke minst spørsmålet om hva som er basis for kirkelig enhet og teologien rundt «apostolitet» trenger en videre debatt både innad og mellom våre kirker.

Deltakere ved konsultasjonen var:

Danmark:

- Ane Hjerild
- Peder Nørgaard-Højen
- Holger Jepsen

Finland:

- Juhani Forsberg
- Antti Raunio

Sverige:

- Johan Dalman
- Klas Hansson
- Ragnar Persenius

Norge:

- Odd Bondevik
- Jan-Olav Henriksen
- Olav Fykse Tveit

fra sekretariatet: - Stephanie Dietrich

LVF/Geneve:

- Sven Oppegaard

Strasbourg, 12.mars 1999, Stephanie Dietrich

SDI: Rapport.leukons/Leuenberg:word.doc/12.03.99

Konkordi mellan reformatoriska kyrkor i Europa

- 1 De kyrkor som ansluter sig till denna konkordi — dvs. de lutherska, de reformerta och de unierade kyrkorna samt de besläktade förreformatoriska valdenserkyrkan och böhmiska brödrakyrkan — har fört lärosamtal med varandra. På grundval av dessa samtal fastställer de att de har den gemensamma förståelse av evangelium, som kommer till uttryck i det följande. Denna deras gemensamma förståelse av evangelium gör det möjligt för dem att förklara och förverkliga kyrkogemenskap. I tacksamhet över att de förts närmare varandra bekänner de på samma gång att kampen för sanning och enhet i kyrkan också var och är förbunden med skuld och lidande.
- 2 Kyrkan är grundad allenast på Jesus Kristus. Han samlar och sänder henne genom att ge sin frälsning i förkunnelsen och sakramenten. Enligt reformatorisk uppfattning är det därför nödvändigt och tillräckligt för kyrkans sanna enhet att överensstämmelse i evangeliets rätta lära och i den rätta förvaltningen av sakramenten föreligger. Från dessa reformatoriska kriterier härleder de berörda kyrkorna den innebörd av kyrkogemenskap, som i det följande framlägges.

I. Vägen till gemenskap

- 3 Trots att mycket förenade dem såg sig de reformatoriska fäderna på grund av väsentliga skillnader i såväl teologiskt tänkande som kyrklig praxis för sin tros och sitt samvetes skull dock inte i stånd att undvika splittring. Med denna konkordi erkänner de berörda kyrkorna, att deras förhållande till varandra sedan reformationstiden har förändrats.

The first part of the document discusses the importance of maintaining accurate records of all transactions. It emphasizes that every entry, no matter how small, should be recorded to ensure the integrity of the financial statements. This includes not only sales and purchases but also expenses and income. The document further explains that proper record-keeping is essential for identifying trends, managing cash flow, and complying with tax regulations.

In addition, the document highlights the role of technology in modern accounting. It notes that while traditional methods like ledgers and journals were once the standard, the use of accounting software has revolutionized the field. These tools can automate repetitive tasks, reduce the risk of human error, and provide real-time access to financial data. However, it also cautions that users must understand the underlying principles of accounting to effectively interpret the data generated by these systems.

The document also touches upon the ethical responsibilities of accountants. It states that accountants have a duty to provide accurate and unbiased information to their clients and the public. This requires a high level of integrity and a commitment to professional standards. Any attempt to manipulate data or engage in fraudulent practices can have severe consequences for both the individual and the profession as a whole.

Finally, the document concludes by encouraging continuous learning and professional development. The field of accounting is constantly evolving, with new regulations, technologies, and best practices emerging regularly. Accountants should stay informed through ongoing education, certifications, and staying abreast of industry news to remain effective in their roles.

1. Gemensamma element i reformationens genombrott

- 4 I det historiska perspektivet framträder i dag tydligare vad som trots alla motsatser var gemensamt för reformationskyrkornas vittnesbörd. De utgick från en ny erfarenhet av evangeliets kraft att både befria och ge frälsningsvisshet. I sin kamp för evangeliets sanning, som de funnit, kom reformatorerna utan undantag i motsättning till den tidens kyrkliga traditioner. Gemensamt bekände de därför att liv och lära måste prövas utifrån evangeliets ursprungliga och rena vittnesbörd i den Heliga Skrift. Gemensamt vittnade de om Guds fria och villkorlösa nåd i Jesu Kristi liv, död och uppståndelse för var och en som tror detta löfte. Gemensamt bekände de att kyrkans gärning och yttre form måste bestämmas allenast utifrån uppdraget att frambära detta vittnesbörd i världen och att Herrens ord står över varje mänsklig utformning av den kristna församlingen. Därvid anslöt de sig på nytt, tillsammans med hela kristenheten, till den i de gammalkyrkliga symbola uttalade bekännelsen till den treenige Guden och till Jesus Kristus som både Gud och människa.

2. Förändrade förutsättningar i dagens kyrkliga situation

- 5 Under en fyrahundraårig historia har reformationens kyrkor förts till nya sinsemellan besläktade uttrycksformer för både teologiskt tänkande och praktiskt kyrkoliv. Det har skett genom teologins brottning med nutidens frågor, genom utvecklingen på bibelforskningens område, genom de kyrkliga förnyelserörelserna samt det återupptäckta eumeniska perspektivet. Dessa faktorer medförde förvisso också nya motsatser tvärs igenom konfessionerna. Men samtidigt upplevde man ständigt på nytt en broderlig gemenskap, särskilt i tider av gemensamt lidande. Allt detta föranledde kyrkorna att, särskilt efter 1800-talets väckelserörelser, på ett nytt sätt för sin samtid aktualisera såväl det bibliska vittnesbördet som de reformatoriska bekännelserna. På detta sätt lärde de sig att skilja mellan det grundläggande vittnesbördet i de reformatoriska bekännelserna och deras historiskt betingade uttrycksformer. Emedan bekännelserna vittnar om evangeliet som Guds levande Ord i Jesus Kristus, stänger de inte vägen för ett fortsatt förpliktande vittnesbörd om evangeliet. De öppnar den i stället och uppfordrar oss att gå den i trons frihet.

II. Den gemensamma förståelsen av evangeliet

- 6 I det följande beskriver de berörda kyrkorna sin gemensamma förståelse av evangeliet i den mån som den är nödvändig för att de skall kunna upprätta kyrkogemenskap mellan sig.

1. Rättfärdiggörelsebudskapet som budskapet om Guds fria nåd

- 7 Evangeliet är budskapet om Jesus Kristus, världens Frälsare och är därigenom uppfyllelsen av löftet till gamla förbundets folk.
- 8 a) Vad evangeliet innebär, har de reformatoriska fäderna uttryckt i läran om rättfärdiggörelsen.
- 9 b) I detta budskap betygas Jesus Kristus vara
- den Människoblivne, i vilken Gud har förenat sig med människan;
  - den Korsfäste och Uppståndne, vilken har tagit på sig Guds dom och därigenom ådagalagt Guds kärlek till syndare;
  - den Kommande, vilken såsom Domare och Räddare leder världen till fulländning.
- 10 c) Genom sitt ord kallar Gud i den Helige Ande alla människor till omvändelse och tro. Han tillsäger syndaren, som tror, sin rättfärdighet i Jesus Kristus. Den som förtröstar på evangelium är för Kristi skull rättfärdiggjord inför Gud och befriad från lagens anklagelse. I daglig omvändelse och förnyelse lever han tillsammans med församlingen i lovsägelse till Gud och tjänst åt nästan, i vissheten att Gud skall fullända sitt herravälde. Så skapar Gud nytt liv och mitt i denna värld begynnelsen till en ny mänsklighet.
- 11 d) Detta budskap gör de kristna fria till ansvarig tjänst i världen och beredda att också lida i denna tjänst. De erkänner, att Guds fordrande och utgivande vilja omfattar hela världen. De arbetar för jordisk rättfärdighet och fred mellan enskilda människor och mellan folken. Tillsammans med andra människor måste de därför söka efter förnuftiga, sakliga kriterier och verka för att sådana kommer till användning. De gör detta i förtröstan på att Gud uppehåller världen och i ansvar för hans dom.

- 12 c) Med denna förståelse av evangeliet ställer vi oss på de gammalkyrkliga symbolas grund och ansluter oss på nytt till de reformatoriska bekännelsernas övertygelse, att Jesu Kristi unika frälsningsgärning är centrum i den Heliga Skrift och rättfärdiggörelsebudskalet som budskapet om Guds fria nåd är måttstock för all kyrkans förkunnelse.

2. Förkunnelse, dop och nattvard

- 13 Evangeliet förmedlas till oss genom apostlarnas och profeternas ord i den Heliga Skrift i Gamla och Nya testamentet. Kyrkan har uppdraget att ge detta evangelium vidare, genom det predikade ordet, genom den personliga tillsägelsen om syndernas förlåtelse och genom dop och nattvard. I förkunnelse, dop och nattvard är Jesus Kristus närvarande genom den Helige Ande. Så kommer rättfärdiggörelsen människorna till del i Kristus och så samlar Herren sin församling. Han verkar därvid i mångahanda ämbeten och tjänster och i alla församlingsmedlemmars vittnesbörd.

a) Dop

- 14 Dopet förrättas med vatten i Faderns, Sonens och den Helige Andes namn. I dopet upptar Jesus Kristus den åt synd och död hemfallna människan oåterkalleligen i sin frälsningsgemenskap för att hon skall vara en ny skapelse. I den Helige Andes kraft kallar han henne in i sin församling till ett liv i tro, till daglig omvändelse och efterföljelse.

b) Nattvard

- 15 I sin för alla offrade lekamen och sitt blod utger sig i nattvarden den uppståndne Jesus Kristus genom sitt löftesord med bröd och vin. Han tillförsäkrar oss därigenom syndernas förlåtelse och befriar oss till ett nytt liv i tro. Han låter oss på nytt erfara, att vi är lemmar i hans kropp. Han stärker oss till tjänst åt nästan.
- 16 När vi firar nattvard, förkunnar vi Kristi död, genom vilken Gud har försonat världen med sig själv. Vi bekänner närvaron av den uppståndne Herren ibland oss. I glädjen över att Herren har kommit till oss väntar vi på hans tillkommelse i härlighet.

III. Överensstämmelse om reformationstidens lärofördomanden

- 17 De motsättningar som alltifrån reformationstiden omöjliggjorde kyrkogemenskap mellan de lutherska och reformerta kyrkorna och förde till ömsesidiga förkastelsedomar gällde nattvardsläran, kristologin och läran om predestinationen. Vi tar allvarligt på fädernas avgöranden men kan i dag gemensamt uttala följande:

1. Nattvarden

- 18 I sin för alla offrade lekamen och sitt blod utger sig i nattvarden den uppståndne Jesus Kristus genom sitt löftesord med bröd och vin. Så ger han sig själv förbehållslöst åt alla dem som tar emot bröd och vin; tron mottager måltiden till frälsning, otron till dom.
- 19 Gemenskapen med Jesus Kristus i hans lekamen och blod kan vi inte skilja från ätandet och drickandet. Ett intresse för sättet för Kristi närvaro i nattvarden, som bortser från denna handling, löper risk att fördunkla nattvardens innebörd.
- 20 Där en överensstämmelse av detta slag förefinnes mellan kyrkorna, träffar förkastelsedomarna i de reformatoriska bekännelseskriterierna inte dessa kyrkors nuvarande läroståndpunkt.

2. Kristologin

- 21 I den sanna människan Jesus Kristus har den evige Sonen och därmed Gud själv trätt in i den förlorade mänskligheten för att frälsa den. I löftesordet och sakramenten gör den Helige Ande och därmed Gud själv Jesus närvarande för oss som den Korsfäste och Uppståndne.
- 22 I tron på detta Guds utgivande i sin Son ser vi oss — med hänsyn till de ärvda tankeformernas beroende av historiskt betingade förutsättningar — ställda inför uppgiften att åter på ett giltigt sätt uttrycka den reformerta traditionens särskilda intresse för Kristus som sann Gud och sann människa utan sammanblandning och det lutherska intresset för den fullständiga enheten i hans person.

23 Med hänsyn härtill kan vi i dag inte längre bekräfta de tidigare förkastelsedomarna.

3. Predestinationen

24 I evangeliet ges löftet om Guds villkorslösa accepterande av syndaren. Den som förtröstar därpå får vara viss om frälsningen och prisa Guds utkorelse. Om utkorelsen kan därför endast talas, om man samtidigt håller fast vid kallelsen till frälsning i Kristus.

25 Tron gör visserligen den erfarenheten, att frälsningsbudskapet inte tas emot av alla; den räknar dock med det hemlighetsfulla i Guds handlande. Den vittnar både om allvaret i den mänskliga avgörelsen och om Guds frälsningsviljas universella realitet. Skriftens Kristusvittnesbörd hindrar oss från att räkna med ett Guds eviga rådsslut till definitiv förkastelse av vissa personer eller ett helt folk.

26 Där en sådan överensstämmelse mellan kyrkorna förefinnes, träffar förkastelsedomarna i de reformatoriska bekännelseskrifterna inte dessa kyrkors nuvarande läroståndpunkt.

4. Slutsatser

27 Där dessa konstateranden godtages, träffar de reformatoriska bekännelseskrifternas förkastelsedomar i fråga om nattvarden, kristologin och predestinationen inte den nuvarande läroståndpunkten. Därmed betecknas inte de av fäderna utfärdade förkastelsedogmerna som ogrundade; de är dock inte längre hinder för kyrkogemenskap.

28 Mellan våra kyrkor finns avsevärda skillnader i utformningen av gudstjänsten, i fromhetslivets yttringar och i de kyrkliga ordningarna. Dessa skillnader uppfattas ofta starkare i församlingarna än de traditionella läromotsättningarna. Utifrån Nya testamentet och de reformatoriska kriterierna för kyrkogemenskap förmår vi dock inte se några kyrkoskiljande faktorer i dessa skillnader.

IV. Förklaring om och förverkligande av kyrkogemenskap

- 29 Kyrkogemenskap i denna konkordis mening betyder, att kyrkor med olika bekännelseståndpunkt, på grundval av den vunna överensstämmelsen i förståelsen av evangeliet, erbjuder varandra gemenskap i ord och sakrament och eftersträvar största möjliga samordning i vittnesbörd och tjänst åt världen.

1. Förklaring om kyrkogemenskap

- 30 I och med att kyrkorna instämmer i konkordin förklarar de, i fortsatt bundenhet till sina förpliktande bekännelser eller under hänsynstagande till sina traditioner:
- 31 a) att de är ense i förståelsen av evangeliet, såsom det är uttryckt i del II och III;
- 32 b) att de i bekännelseskrifterna uttalade lärofordömandena inte träffar den nuvarande läroståndpunkten hos de kyrkor, som instämmer i konkordin, detta enligt vad som fastställts i del III;
- 33 c) att de erbjuder varandra predikstols- och nattvardsgemenskap, vilket också innesluter det ömsesidiga erkännandet av ordinationen och möjliggörande av intercelebration.
- 34 Med dessa konstateranden har kyrkogemenskapen förklarats upprättad. Den splittring som alltsedan femtonhundratalet hindrat gemenskapen är upphävd. De berörda kyrkorna har den övertygelsen att de gemensamt har del i Jesu Kristi ena kyrka och att Herren befriar och förpliktar dem till gemensam tjänst.

2. Förverkligande av kyrkogemenskap

- 35 Kyrkogemenskapen förverkligas i kyrkornas och församlingarnas liv. I tron på den Helige Andes enande kraft utför de sitt vittnesbörd och sin tjänst gemensamt och bemödar sig om att stärka och fördjupa den vunna gemenskapen.

a) Vittnesbörd och tjänst

- 36 Kyrkornas förkunnelse blir mera trovärdig i världen, när de vittnar om evangeliet i endräkt. Evangeliet befriar och binder samman kyrkorna till gemensam tjänst. Den är en tjänst i kärlek. Den gäller människan i all hennes nöd och söker att undanröja dess orsaker. Arbetet för rättvisa och fred i världen kräver av kyrkorna, att de mer och mer går in under ett gemensamt ansvar.

b) Fortsatt teologiskt arbete

- 37 Konkordin låter bekännelsernas förpliktande karaktär bestå i de berörda kyrkorna. Den uppfattar sig inte som en ny bekännelse. Den framställer en i det centrala vunnna överensstämelse, som möjliggör kyrkogemenskap mellan kyrkor av olika bekännelseståndpunkt. De berörda kyrkorna låter sig ledas av denna överensstämelse i sitt gemensamma vittnesbörd och sin gemensamma tjänst och förpliktar sig till kontinuerliga lärosamtal med varandra.
- 38 Den gemensamma förståelse av evangeliet, på vilken kyrkogemenskapen vilar, måste ytterligare fördjupas, prövas utifrån den Heliga Skrifts vittnesbörd och ständigt aktualiseras.
- 39 Det är kyrkornas uppgift att arbeta vidare med de läroskillnader, som består i och mellan berörda kyrkor utan att fördenskull vara kyrkoskilljande. Till dessa skillnader hör:
- hermeneutiska frågor som rör förståelsen av Skrift, bekännelse och kyrka;
  - förhållandet mellan lag och evangelium;
  - doppraxis;
  - ämbete och ordination;
  - tvärikesläran och läran om Jesu Kristi herravälde;
  - kyrka och samhälle.
- Därtill kommer nya problem, som kan bli aktuella i fråga om vittnesbörd och tjänst, kyrkoordning och kyrklig praxis.
- 40 På grundval av sitt gemensamma arv måste de reformatoriska kyrkorna ge sig i kast med de tendenser till teologisk polarisering, som nu avtecknar sig. De därmed förbundna problemen går till viss del djupa-

re än de läroskillnader, som en gång resulterade i den luthersk-reformerta splittringen.

- 41 Det blir en uppgift för det gemensamma teologiska arbetet att formulera och avgränsa evangeliets sanning gentemot förvanskningar.

c) Organisatoriska konsekvenser

- 42 Genom deklARATIONEN om kyrkogemenskap föregrips inte erforderliga kyrkorättsliga regleringar av detaljfrågor mellan och inom kyrkorna. Kyrkorna skall dock ta hänsyn till konkordin vid dessa regleringar.

- 43 Allmänt gäller att förklaringen om predikstols- och nattvardsgemenskap och det ömsesidiga erkännandet av ordinationen inte inkräktar på de för kyrkorna gällande bestämmelserna för antagande till prästämber, utövandet av prästerlig tjänst samt ordningarna för församlingslivet.

- 44 Frågan om organisatorisk förening mellan enskilda berörda kyrkor kan endast avgöras i den situation i vilken dessa kyrkor lever. Vid prövning av denna fråga skall följande synpunkter beaktas:

- 45 En likriktning, som inkräktar på den levande mångfalden i gudstjänstliv, kyrkoordning, diakonal och samhällelig gärning, skulle strida mot själva arten av den kyrkogemenskap, som ingåtts med denna förklaring. Å andra sidan kan emellertid i vissa bestämda situationer en organisatorisk enhet framstå som angelägen just utifrån sammanhanget mellan vittnesbörd och yttre ordning. Om organisatoriska konsekvenser dras utifrån förklaringen om kyrkogemenskap, får minoritetskyrkors handlingsfrihet inte inskränkas.

d) Ekumeniska aspekter

- 46 I det att de berörda kyrkorna förklarar och förverkligar kyrkogemenskap mellan sig, handlar de utifrån förpliktelsen att tjäna den ekumeniska gemenskapen mellan alla kristna kyrkor.
- 47 De uppfattar en sådan kyrkogemenskap på europeiskt område som ett steg på vägen mot detta mål. De räknar med att övervinnandet av den hittillsvarande splittringen dem emellan skall påverka de kyrkor i

Europa och på andra kontinenter, som är konfessionellt besläktade med dem. De är beredda att med dem överväga möjligheten till kyrkogemenskap.

- 48 Denna förväntan gäller likaledes förhållandet mellan Lutherska Världsförbundet och Reformerta Världsförbundet.
- 49 Likaledes hoppas de att kyrkogemenskapen skall ge nya impulser för mötet och samarbetet med kyrkor av annan konfession. De förklarar sig beredda till lärosamtal i detta vidare sammanhang.

*Översättning: Henrik Svenungsson
och Holsten Fagerberg*

